

іск

ЛІТАРАТУРА

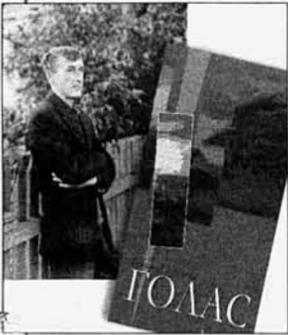
і МАСТАЦТВА

26 лістапада

2004 г.

№ 47/4283

АНОНС!

Паэт меў свой голас, але пачуты ён быў не адразу. А ў ім гучалі і адчай, і самота, нават расчараванне і шмат яшчэ чаго, што можа гучаць у голасе паэта. Не чуюць часамі не таму, што не чуюць, а таму, што не хочуць пачуць. Не чуюць часта і тады, калі разумеюць. Не хачу ў гэтым кагосьці вінаваціць. Сам я асабіста не ведаў паэта, але на творах яго здагадваюся, што быў гэта шчыры, сціплы, нават сарамлівы паэтычны рупліўца. Гэта сцвярджаюць і сябры Васіля Гадулькі, словамі якіх адкрываецца кніга.

СТАР.

6

Сямейны альбом Уладзіміра Караткевіча перагортваем з асабістым пачуццём. І не толькі таму, што ён належыць сям'і аднаго са знакамітых пісьменнікаў Беларусі, але і таму, што Караткевіча няма ўжо з намі два дзесяцігоддзі...

СТАР.

13

Цяпло сэрцаў

Заўсёды чаканья, завіталі яны да нас ізноў. Па-суседску, па-сяброўску, па-сваяцку. Гасцююць сябры — і знікае самота восеньскіх дзён з іх раннімі марознымі прыцемкамі. Што сталася з лістападам? Цяпер ён яскравы, нібы з вясёлкай на паўнеба; цяпер ён утульны, нібы куток сонечнага лета...

Мы прынялі-сустрэлі шчодрых чарадзеяў — добрую сотню ўдзельнікаў Дзён культуры Украіны ў Рэспубліцы Беларусь!

(Працяг на стар.2)

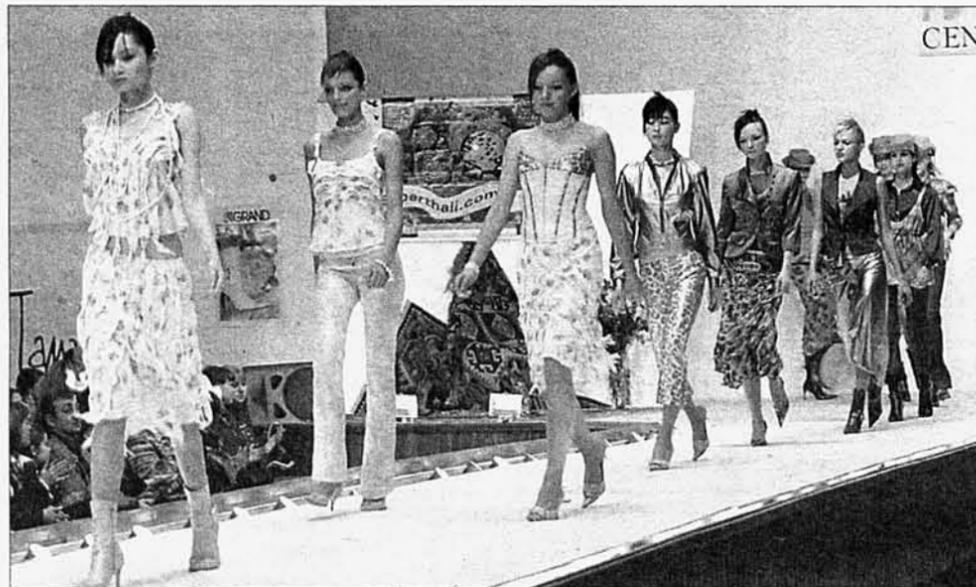
Фота К.ДРОБАВА

сяброўскіх

Шык па-нашаму

Якія агульныя тэндэнцыі моды прагназуюць нашы майстры адзення на сезон "Вясна-лета 2005"? Трошкі рэтра, класічнага гламура, матывы 60-х, трохі шыку, афрыканскія алюзіі. А галоўнае — неверагодная лёгкасць, жаночасць. І крыху спакулівасці. Усё гэта ёсць у аўтарскіх калекцыях дызайнераў Беларускага цэнтра моды, дзе нядаўна прайшоў іх паказ.

Меркаваць пра крэатыўны талент айчынных мадэльераў публіка мела магчымасць, паглядзеўшы работы чатырох

класных спецыялістаў: мастацкага кіраўніка БЦМ Эльвіры Жвікавай, дызайнераў Марыі Ніцэвіч, Аляксандра

Шытко ды Вольгі Ламакі. Камплекты з пышнымі асіметрычнымі спадніцамі "элегантнай" даўжыні, з доўгімі простымі або трохі падкарочанымі штанамі ці з карпы; загадкава скроеныя "максі", рамантычныя блузкі, кароткія прыталеныя жакеты ці пінжакі; дэкальтэ і каўняры; фальбаны, стужачкі, фантазіяна скарыстаныя "хвасты", дэкаратыўныя банцікі, гузікі ды карункавая тасьма; лёгкія боцікі з невысокімі халяўкамі, ніткі круглых пацерак, невялікія "каўбойскія" капелюшы; пастэльныя, мяккія расфарбоўкі тканін, спалучэнне расліннага малюнка з клятчастым (абутак і аксесуары забяспечылі фірмы "Legrand" і "Mattoli")... У наступным "цёплым" сезоне, пэўна, будзе актуальным пераважна не кідкае, але вабнае і ўтульнае адзенне.

Знакам удзячнасці да турэцкага спонсара сталася дэманстрацыя на подыуме дываноў ручнога вырабу. Непаўторны ўзор, эксклюзіўны каларыт, высакаякасная натуральная сыравіна. У адным такім дыване з воўны — каля года працы. Калі ж ён робіцца з шоўкавых нітак, часу патрабуецца яшчэ болей. Гэтае традыцыйнае ўсходняе мастацтва цудоўна спалучылася ў адным візуальным вобразе з модным еўрапейскім адзеннем. Дарэчы, яно, нягледзячы на сваю эксклюзіўнасць, можа неўзабаве патрапіць у прыватны гардэроб. Як? Праз буцік, што на праспекце Машэрава, 1, — фірмовую краму Беларускага цэнтра моды. Крама пад назвай "Лінія "шык" другі сезон прапануе эксклюзіўнае адзенне ад БЦМ. Нядаўна туды паступіла новая калекцыя, пашытая з французскіх тканін.

Цяпер грашавітыя модніцы змогуць набыць абноўкі на будучую вясну, на лета ці заказаць штосьці паводле ўзораў, прадэманстраваных на подыуме.

С.Б.
Фота К.Дробава

"Восень" будзе працяглая...

З 20 лістапада па 9 снежня свае імпрэзы прэзентуе XXXI Міжнародны фестываль мастацтваў "Беларуская музычная восень".

Надыход "пятай пары года" меркавалася ўрачыста сустрэць у абноўленым будынку Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Ды, на жаль, адкрыццё галоўнай канцэртнай залы краіны зноў пераносіцца на няпэўны тэрмін. Праўда, фарбы восеньскай музычнай палітры ад гэтага не пабяжылі: фестывальная панарама выглядае маляўніча і завабліва, прынамсі, у сталіцы. Выступленні айчынных выканаўцаў і нашых гасцей адбываюцца ў Зале камернай музыкі, што на Залатоў Горцы, у канцэртнай зале "Мінск", Рэспубліканскім палацы прафсаюзаў, у Беларускай акадэміі музыкі, Саюзе кампазітараў. На афішы прадстаўлены вядучыя мастацкія калектывы і салісты краіны.

На сённяшні вечар замоўлены канцэрт творчай моладзі; у бліжэйшы час можна будзе пачуць арганіста І. Алоўнікава, салістку Гомельскай абласной філармоніі Г. Паўлянок, Дзяржаўны квартэт імя А. Барадзіна з Масквы, піццэрскага гітарыста А. Гольдфарта...

4 снежня ў выкананні арганіста У. Неўдаха ды віяланчэліста А. Алоўнікава прагучаць прэм'еры музычнай класікі. А вось прэм'еры беларускіх кампазітараў — адметнасць некалькіх восеньскіх імпрэз. Гэта два буйныя творы А. Літвіноўскага — кантата "Stabat Mater" і Канцэрт для фартэпіяна і камернага аркестра, "Правінцыйная сімфонія" Д. Лыбіна, камерная музыка В. Кісцяня, уключаныя ў праграму аўтарскай вечарыны Г. Ермачэнкава яго п'есы для цымбал ды інш.

Зрэшты, які сэнс працягваць пералік? Чытайце афішы, рабіце выбар, слухайце музыку!

С.Б.

Фальклор і этнаграфія

Міністэрства культуры РБ сумесна з Беларускай дзяржаўнай інстытутам праблем культуры правялі II міждyscyплінарны навукова-практычны семінар "Палявая фалькларыстыка і этнаграфія: метадалогія, адкрыцці, праблемы".

Семінар гэтага года з'яўляўся працягам установачнага семінара 2003-га. Акрамя даследчыкаў вядучых навуковых устаноў і ВНУ сталіцы, у семінары бралі ўдзел

прадстаўнікі буйнейшых ВНУ рэспублікі, спецыялісты абласных навукова-метадычных цэнтраў.

Праблемнае кола ўзнятых пытанняў семінара: метадалогічныя прынцыпы арганізацыі і правядзення даследаванняў; спецыфіка падрыхтоўкі студэнтаў да фальклорнай практыкі і апрацоўкі фальклорна-этнаграфічных матэрыялаў; фальклорныя архівы; камп'ютэрныя базы дадзеных па фальклоры;

сучасныя даследчыя праекты.

Таксама ў рамках семінара адбылася прэзентацыя кнігі "Традыцыйная мастацкая культура беларусаў. Віцебскае Падзвінне" (Мн., "Беларуская навука", 2004. 912 с.), другога тома шасцітомнай анталогіі.

Мэта гэтай шасцітомнай навукова-папулярнай серыі "Сучасны стан традыцыйнай мастацкай культуры беларусаў" — даць разгорнуты паказ сучаснага стану гэтай культуры ў кожным з шасці гісторыка-этнаграфічных рэгіёнаў Беларусі: Падняпроўі, Паазер'і,

Панямонні, Усходнім і Заходнім Палессі, Цэнтральнай Беларусі.

Другі том прысвечаны рэгіёну Віцебскага Падзвінне і дае ўяўленні аб адметных асаблівасцях мясцовай традыцыйнай культуры: абрадах, песнях, інструментальнай музыцы і інш., багата ілюстраваны фотаграфічнымі, нотнымі матэрыяламі, мастацкімі малюнкамі. Кніга разлічана для навукоўцаў-гуманітарнаў, выкладчыкаў, студэнтаў ВНУ, настаўнікаў, работнікаў культуры, кіраўнікоў прафесійных і аматарскіх мастацкіх калектываў.

В.К.

Цяпло сяброўскіх сэрцаў

(пачатак на стар. 1)

Дні культуры Украіны на Беларусі працягваюцца з аўторка, 23 лістапада, заключная імпрэза — у нядзелю: на сталічнай купалаўскай сцэне будзе паказаны спектакль Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя І. Франка "Тэўе-Тэвель" паводле Шолам-Алейхема. Тэатральны калектыў, мастацкае кіраўніцтва якога сёння ажыццяўляе выдатны майстар сцэны і кінаэкрана, народны артыст Украіны Багдан Ступка, мае даўнія сувязі з нашымі купалаўцамі. Нават пагартаўшы "ЛіМ" 80-х, можна знайсці там сведчанні трыумфу таго ж Б. Ступкі падчас паказу на купалаўскай сцэне гастрольных спектакляў "Скрадзенае пшасце", "Дзядзька Ваня". Або — расповед пра яго бліскучыя штукарствы ў ролі пана Быкоўскага з "Паўлінкі", пастаўленай у Кіеве маэстра-купалаўцам В. Раеўскім. І вось — доўгачаканыя (шкада толькі — непрацягла) гастролі падчас Дзён...

Яшчэ адно тэатральнае ўражанне — пранікнёная ігра заслужанага артыста Украіны Аляксея Вяцінскага ў "Сінім аўтамабілі" Я. Стэльмаха, монаспек-

таклі Кіеўскага акадэмічнага маладзёжнага тэатра, паказаным на дзвюх мінскіх пляцоўках ("Зьніч" і Малая сцэна горкаўцаў).

Яшчэ дзве пляцоўкі прымалі ўдзельнікаў музычнага вечара "Украіна ў сучасных рытмах": праграма паяднала віртуознага джазавага гітарыста Энвера Ізмайлава, знаёмага нам яшчэ з колішніх Міжнародных фестываляў джаза, што ладжуе Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі, ды вакальны ансамбль "Man sound", які ўразіў публіку на сёлетнім "Славянскім базары" ў Віцебску". А сталы кумір беларускіх меламанаў, саліст Нацыянальнага дома арганнай і камернай музыкі Украіны Уладзімір Кашуба, выступіўшы ў філарманічнай зале, што на Залатоў Горцы, разам з калегамі Марыяй Ліпінскай (вакал) ды Андрэем Ільківым (труба), рыхтуецца да сустрэчы з палачанамі. У межах IX Міжнароднага фестывалю арганнай музыкі "Званы Сафіі" 28 лістапада мае адбыцца яго сольны канцэрт.

Сонечнае, зіхоткае, шчодрое самабытнае мастацтва нашых таленавітых сяброў уражвала падчас урачыстай імпрэзы, што адкрывала Дні культуры Ук-

раіны, — удзельнічаў Акадэмічны народны хор імя Р. Вярхоўкі (мастацкі кіраўнік — Герой Украіны і народны артыст Анатоля Аўдзіеўскі), які пазней віталі гамільчане. А таксама — падчас гала-канцэрта, які стаўся сімвалам нашага творчага сяброўства. Бо ў ім удзельнічалі салісты Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы і балета імя Т. Шаўчэнкі, Нацыянальнага дома арганнай і камернай музыкі Украіны, студэнты і педагогі Нацыянальнай акадэміі музыкі імя П. Чайкоўскага і — Акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі.

Гэты гала-канцэрт, які адбыўся ўчора ў Палацы Рэспублікі, успрымаўся як галоўны эмацыйны акцэнт свята ўкраінскай культуры. Яго можна было б лічыць заключным акордам агульнай праграмы Дзён, але...

Але мы яшчэ не развітваемся з гасцямі: у нядзелю ў Мінску — спектакль, у Полацку — арганнай канцэрт. І да 30 лістапада ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі працуе выстаўка "Мастацтва Украіны", дзе прадстаўлены творы 80 мастакоў з самых розных рэгіёнаў. Тут і жывапіс — сучасны пейзаж, нацюрморт, партрэт, і

унікальныя ўзоры дэкарацыйна-прыкладнага мастацтва — разьба па дрэве з Прыкарпацця, сусветна вядомая косяўская кераміка, традыцыйнае ткацтва, роспісы днепропятроўскіх майстроў. Ёсць на што падзівіцца!

Здавалася б, мы блізка ведаем адно аднаго: праз глыбінныя братэрскія павязі, праз агульнае ў гісторыі, праз падабенства нацыянальных традыцый. Праз пераклады мастацкай літаратуры, песенныя і кінематаграфічныя фестывалі (прыкладам і сёлетні "Лістапад"), гастрольныя праекты... Ведаем. Але кожны раз нашы сяброўскія сустрэчы на скрыжаваннях культур праходзяць як Дні ўзаемных адкрыццяў, пераконваючы, што адкрываць унутраны свет адно аднаго нават вельмі блізкія народы могуць бясконца. Галоўнае — была б цікавасць да ўзаемапазнання. А яна ёсць, што пацвердзілі цяперашнія творчыя і дзелавыя кантакты, якія істотна пашырыліся. Значыць, наперадзе ў нас — несканчоная чарада новых Дзён узаемных адкрыццяў, азораных сонцам прыязнасці, разумення і падтрымкі.

С.БЕРАСЦЕНЬ

“Каласавінам” — 20!

Стала добрай завяззёнкай штогод адзначаць Дзень нараджэння народнага песняра Беларусі Якуба Коласа — “КАЛАСАВІНЫ” — новымі маршрутамі, сустрэчамі, адкрыццямі, але з абавязковым заездом у Мікалаеўшчыну (дзе стаіць помнік паэту) у філіялы музея на берагах Нёмана.

На гэты раз маршрут “КАЛАСАВІН”, дарэчы, 20-х па ліку, пралёг праз Ракаў, дзе дэлегацыя агледзела бацькоўскую хату-музей вядомага літаратуразнаўцы, доктара філалагічных навук Вячаслава Рагойшы. Вячаслаў Пятровіч сам быў за экскурсавода. Далей шлях ляжаў праз Івянец. Тут госці наведвалі музей Ф. Дзяржынскага і мемарыяльны комплекс “Дзяржынова”, які ўваходзіць у спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей нашай рэспублікі. Апошні ўзноўлены сёлета, яго нядаўна наведваў Прэзідэнт РБ А. Лукашэнка.

Цікавыя сустрэчы чакалі ўдзельнікаў дэлегацыі ў сярэдніх школах Стаўбцоўскага раёна — Цеснаўскай і Дзераўнянскай. У іх вучні і настаўнікі асабліва шануюць імя Якуба Коласа, зацікаўлена адносяцца да яго творчасці. Тут створаны выдатны літаратурны музей, у якім адпостравана творчасць пісьменнікаў-землякоў. Перад школьнікамі выступілі Вячаслаў Рагойша, Аляксандр Марціновіч, паэты Васіль Жуковіч, Міхась Скобла, прафесар мовазнаўства Уладзімір Лазоўскі,

унучка песняра Марыя Міцкевіч, дырэктар Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Зінаіда Камароўская, загадчыкі аддзелаў культуры і адукацыі Стаўбцоўскага райвыканкама Анатоль Грэкаў і Таццяна Кулеш, а таксама пісьменнікі-землякі ды госці Генрых Далідовіч, Казімір Камейша, Уладзімір Мархель, Яўген Хвалей, доктар мастацтвазнаўства Яўген Сахута.

А ў Стоўбцах адбылося адкрыццё мемарыяльнай дошкі на

сцяне школы-гімназіі № 1 народнаму пісьменніку Беларусі Кандрату Крапіве, які тут вучыўся на пачатку мінулага стагоддзя.

Ужо шарэла, калі госці завіталі ў Мікалаеўшчыну, каб ускласці кветкі да помніка Якубу Коласу. Там іх сустрэкаў песняры вядомы гурт “Коласавы землякі”.

Назаўтра адбылася паездка ў Пухавіцкі раён, дзе песняр разам з сям’ёй адпачываў перад вайной. У раённай мастацкай галерэі Мар’інай Горкі адкрылася экспазіцыя “Якуб Колас. Прырода і людзі краю”. На ёй выступілі вядомы літаратуразнаўца, доктар філалагічных навук Міхась Мушынін, паэт Анатоль Вярыцкі, сын Якуба Коласа Міхась Міцкевіч, унучкі народнага песняра Вера і Марыя, дырэктар Коласаўскага музея Зінаіда Камароўская, мастак Уладзімір Сулкоўскі, загадчык Пухавіцкага аддзела культуры Я. Сушко, дырэктар мясцовага краязнаўчага музея А. Прановіч, праектант выстаўкі М. Пратасевіч.

Дзве гэтыя паездкі выдатна дапоўнілі навукова-практычную канферэнцыю, якая прайшла напярэдадні ў Коласавым доме ў Мінску.

Янка РАГОЗ

Абсягі

БРЭСТЧЫНА

Паэтычная сустрэча

Па-суседску цёпла прайшла сустрэча бібліятэкараў Драгічышчыны і аматараў паэтычнага беларускага слова са сльнянай паэткай і перакладчыцай з Белаазёрска Нінай Мацяш. Як высветлілася, такое мерапрыемства з літаратурнай зорачкай ладзілася ў Драгічыне ўпершыню, хоць адлегласць паміж згадымі гарадамі вымяраецца ўсяго некалькімі дзесяткамі кіламетраў.

Ва ўтульнай чыгальнай зале раённай бібліятэкі гучалі развагі пра літаратуру самой Ніны Язэпаўны, яе сяброў-прыхільнікаў, а таксама песні на яе словы ў выкананні спявачкі Ніле Чарвінскай. Прысутныя знаёміліся з новымі кнігамі паэтыкі. У прыватнасці, зборнікам перакладаў з французскай мовы бельгійскага паэта Франсуа Жакмэна “Поры года”, што ўбачыць свет летас у выдавецтве “Беларускі кнігазбор”. Гэтае выданне адметнае не толькі моўнай віртуознасцю ды псіхалагічнай вытанчанасцю, але і адмысловым афармленнем, выкананым самой аўтаркай. Для сваіх ілюстрацый яна выкарыстала не фарбы, а рознакаляровыя птушыныя пёркі.

Наступная з прадстаўленых гасцяў кніг “Адведзіны лета” выйшла ўсяго некалькі месяцаў таму і прызначана для маленькага чытача. Між тым, асобныя творы з гэтага маляўнічага зборніка з задавальненнем слухалі і дарослыя.

А доўгая чарга жадаючых атрымаць аўтографы Ніны Мацяш засведчыла: знакамітую паэтку чытаюць, любяць, яе творчасць запатрабаваная.

Анатоль КРЭЙДЗІЧ

МІНШЧЫНА

Фантаст з Дзяржынска ўганараваны дзяржаўнай прэміяй

Наш суайчыннік Юрый Брайдэр, які стала жыве ў Дзяржынску, адзначаны Дзяржаўнай прэміяй Прыднястроўска-Малдаўскай Рэспублікі. Гэтую ўзнагароду пісьменнік-фантаст, чые кнігі трывала ўвайшлі на кніжны рынак постсавецкіх рэспублік, атрымаў за раман “Стрэлы Перуна”. Усяго яму Юрыя Брайдэра — адстаўнаму маёру міліцыі — належыць больш за 30 кніг, 17 з якіх — раманы ў жанрах фантастычных дэтэктываў, фэнтэзі, альтэрнатыўнай фантастыкі.

Штогод дзяржынскі літаратар удзельнічае ў кангрэсах фантастаў, якія сталі для Расіі ды іншых краін звыклай з’явай) у Санкт-Пецярбургу, Кіеве. Юрый Брайдэр — сябра журы прэстыжнай расійскай фантастычнай прэміі “Страннік”. Высокую ацэнку творам беларускага пісьменніка ў свой час даваў празаік Уладзімір Шыцік. А першая кніга Юрыя Брайдэра пабачыла свет у Мінску ў выдавецтве “Юнацтва”. Цяпер творчасць дзяржынскага “странніка” заўважана і самым добрым чынам адзначана самім Барысам Струцкім.

Аляксандр КАРЛЮКЕВІЧ

Сустрэча Пасла Беларусі з Прымасам Польшчы

10 лістапада 2004 года Пасол Беларусі ў Польшчы П.Латушка сустрэўся з Прымасам Польшчы Кардыналам Юзэфам Глемпам.

У ходзе гутаркі Пасол пайнфармаваў Главу каталіцкай царквы аб сустрэчы Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А.Лукашэнка з членамі Канферэнцыі каталіцкіх епіскапаў Беларусі, якая адбылася 21-га кастрычніка, і прадставіў падыходы Беларусі да развіцця супрацоўніцтва з каталіцкай царквой. Было адзначана, што, дзякуючы ўзважанай унутранай палітыцы Беларусі, у краіне захоўваецца стабільны міжканфесійны лад.

Прымас Польшчы падкрэсліў выключнае значэнне вышэйзгаданага спаткання для Рымска-каталіцкай царквы. Ю.Глемпам была выказана станоўчая ацэнка міжканфесійнай згоды ў Бела-

русі, адзначаны спрыяльныя ўмовы, якія стварае беларуская дзяржава для дзейнасці каталіцкай царквы. Польшкі суразмоўца выказаў таксама сваё пазітыўнае стаўленне да дзейнасці Беларускай праваслаўнай царквы і асабіста Мітрапаліта Філарэта, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі.

У гутарцы Пасол пайнфармаваў Кардынала Ю.Глемпа аб стане і перспектывах развіцця беларуска-польскага супрацоўніцтва ў палітычнай, гаспадарчай, культурнай і іншых галінах.

Суразмоўцы пагадзіліся, што дзве суседнія краіны, два блізкія народы павінны і надалей развіваць добрасуседскія, партнёрскія адносіны і ўзаемакарыснае супрацоўніцтва.

В.К.

Мадэрн у Латвіі

Інстытут, выдавецтвы “Юмава” і “Непутне”...

Выстаўку, якая экспаніравалася ў Нідэрландах, Германіі і Расіі, дапоўняць спецыяльна падрыхтаваны каталог і анатацыі на беларускай мове.

Экспазіцыя прысвечана стылю мадэрн у архітэктуры Рыгі, Ліепая і Юрмалы, а таксама ва ўжытковым і выяўленчым мастацтвах Латвіі. Упершыню выстаўляюцца “жамчужыны стылю” вядомых майстраў латышскай кніжнай графікі пачатку XX стагоддзя: Я.Разенталя, Ю.Мадэрніека, В.Пурвіта, П.Калве, Б.Дзеніса і інш.

Адзін з раздзелаў выстаўкі прысвечаны латышскаму перыядычнаму выданню “Залктис” (“Вуж”) — часопісу, які выдаецца ў стылі мадэрн, і яго мастаку Ю.Мадэрніеку. Асобнае месца ў экспазіцыі адведзена выдатнаму майстру архітэктуры Міхаілу Эйзенштэйну — бацьку знакамітага кінарэжысёра Сяргея Эйзенштэйна.

Матэрыялы для выстаўкі прадаставілі: Нацыянальная бібліятэка Латвіі, Музей гісто-

В.К.

бібліятэкі Беларусі Р. Матульскі, прадстаўнікі міжнароднай арганізацыі і дзеячы культуры.

В.К.

Свята слова і памяці

У лістападзе прайшоў восьмы фестываль яўрэйскай кнігі, дзе можна было азнаёміцца з новымі кніжнымі выданнямі яўрэйскай тэматыкі, а іх каля трыццаці, і сустрэцца з аўтарамі. У рамках фестывалю адбылася прэзентацыя дакументальнай кнігі ўспамінаў людзей, што перажылі жахі гета, — «Когда слова кричат и плачут», а таксама фільма пра яўрэйскае супрацьстаянне і рэдкую падзею — падкоп, дзякуючы якому больш за 200 чалавек змаглі ўцячы з Наваградскага гета, — «Выживший в аду». Адметнай падзеяй стала выступленне сямейнага тэатра «Мишпоха», з дапамогай якога на фестывалі было арганізавана дзіцячае свята.

Н.Д.

“Ілюзія часу”

Чацвёрты Міжнародны тэматычны выставачны праект “Ілюзія часу” (работы на паперы) зладкаваны намаганнямі Інстытута Гётэ ў Мінску, Пасольствам Францыі ў нашай краіне ды Беларускай дзяржаўнай акадэміяй мастацтваў. Удзельнікамі праекта замоўлены прадстаўнікі Беларусі Ю.Алісевіч, М.Баразна, В.Сазыкіна, іх германскія калегі Ц.Ульрыхс, У.Шэль ды французскі фотамастак польскага паходжання Б.Канопка. Вернісаж адбыўся ў Музеі БДАМ 12 кастрычніка. На пачатку лістапада выстаўка перамясцілася ў Магілёўскі абласны музей імя П.Масленікава, а з

1 па 29 снежня мае быць прадстаўлена ў Гомельскай мастацкай галерэі Г.Вашчанкі.

Праектар БДАМ мастацтвазнаўца М.Баразна, выкладаючы канцэпцыю праекта, прынамсі, тлумачыць: “Здаецца, што час там, дзе ты знаходзішся, бязьліч інакш, чым у другім месцы. Разабрацца з гэтым пытаннем можа дапамагчы аналіз мастацкіх твораў-ілюзій, прысвечаных адлегласці і часу. Ілюзіі з’яўляюцца зручнай метадыкай аналізу ўспрымання рэчаіснасці...”

“Праект “Ілюзія часу”, — мяркуе М.Баразна, — не толькі супастаўленне поглядаў, але і кан-

крэтная, прадметная сатворчасць прадстаўнікоў розных краін. Рэальны практычны эксперымент, на глебе атрыманых вынікаў якога назапашваецца новы сумесны культурны вопыт... Культурны ўзаемаабмен — адно з самых вялікіх дасягненняў гуманістычнай цывілізацыі. Сучаснае мастацтва развіваецца як адзіная з’ява. Як ніколі раней, назіраецца пэсны ўзаемаўплыў мастацкіх школ, кірункаў, эстэтычных канцэпцый. У мэтах праекта — спалучэнне традыцыйных і эксперыментальных тэхналогій. Удзел у экспазіцыі станецца для аўтараў магчымацю праявіць сябе ў распрацоўцы варыянта мастацкай інтэрнацыянальнай канцэпцыі”.

С.Б.

Дзеля маральнага здароўя нацыі

— Культура і мараль заўсёды развіваліся ў непарыўным адзінстве. Традыцыі беларускага народа вызначаюцца глыбокай павагай да маральных каштоўнасцей і духоўнай спадчыны, без якіх немагчыма выхаванне падрастаючага пакалення. Яны ж ляжаць у аснове сучаснай ідэалогіі нашай дзяржавы і накіраваны на ахову маральнага здароўя грамадства, — гэтыя словы былі галоўнымі ў выступленні першага намесніка міністра культуры РБ У. Рылаткі на адкрыцці Рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі “Актуальныя праблемы маральнага здароўя нацыі”, якая праходзіла ў Беларускім дзяржаўным інстытуце праблем культуры. Канферэнцыя была арганізавана сумесна з вышэй названым інстытутам, Міністэрствам культуры, Рэспубліканскай экспертнай камісіяй па прадукцыі парнаграфіі, насілля і жорсткасці, Дзяржаўным рэгістрам кінавідэафільмаў і кінавідэапраграм.

Канферэнцыя працавала па трох

асноўных накірунках: уплыў культуры і мастацтва на маральнае здароўе асобы і нацыі; роля сродкаў масавай камунікацыі ў эстэтычным і псіхалагічным выхаванні асобы; дзейнасць сацыяльных інстытутаў па прапагандзе здоровага ладу жыцця. На ёй выступілі з дакладамі галоўны саветнік галоўнага ідэалагічнага ўпраўлення Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А. Бязвуглы, дактары і кандыдаты філасофскіх, гістарычных, псіхалагічных, філалагічных навук Я. Бабосаў, В. Салееў, Н. Фральцова, А. Шамак, С. Астроўскі, В. Козіч, В. Іўчанкаў, Л. Саянкова і інш. Цікавыя былі прамовы супрацоўнікаў адукацыі, аховы здароўя, спорту, унутраных спраў, кіраўнікоў сродкаў масавай інфармацыі, кінапракатных арганізацый. Усе адзначылі, што ў апошні час стаў больш дзейны кантроль за распаўсюджаннем фільмаў, відэа- і аўдыяпрадукцыі, друкаваных выданняў, якія разбураюць маральныя ўстоі грамадзян, асабліва маладога чалавека. У леп-

шы бок мяняецца рэпертуар кінатэатраў, змест кінапаказу на тэлеканалах краіны. Разам з тым у ахове і прафілактыцы маральнага здароўя нацыі яшчэ існуе шэраг праблем, рашэнне якіх ускладняецца такімі сацыяльна-эканамічнымі рэаліямі, як слабое развіццё мастацкага рынку ў Беларусі, нераспрацаванасць сучасных механізмаў падтрымкі мастацтва і, у прыватнасці, нацыянальнага кінематографа, недасканаласць заканадаўчай базы і падатковай палітыкі.

Праблемная сітуацыя ў гэтай сферы ўсведамляецца ўсімі: дзеячамі кіно, тэлебачання, іншых сродкаў масавай камунікацыі, мастацкай крытыкай і аўдыторыяй глядача, органамі ўпраўлення і кіраўнікамі кінапракатных і іншых прадпрыемстваў сферы культуры.

Вёў канферэнцыю рэктар Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры У. Скараходаў.

Алесь КРУШЫНА

постаць Д. Міцкевіча як знакавую ў культуры Беларусі. Ён расказаў, як разам з дачкой Данілы Канстанцінавіча Верай рыхтавалі да друку кнігу віноўніка ўрачыстасці “Любіць і помніць”. Міхась Мушыньскі дадаў, што кніга “Любіць і помніць” адкрыла шмат новага ў коласазнаўстве. Без яе сёння не абыходзіцца, хто піша пра народнага паэта, вывучае яго творчасць. Письменнік Алесь Савіцкі ўзгадаў, як ён працаваў вучоным сакратаром у музеі, на помніку пра чатыры дубы — сямейную памяць, пасаджаныя на тэрыторыі музея Якуба Коласа, сярод якіх і “Дуб Даніла”. Старшыня Беларускага фонду культуры У. Гілеп і

“Любіць і помніць” будучь і яго...

Адзначылі 10-годдзе

Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт — значны культурна-адукацыйны цэнтр Полаччыны.

Найбольш пераканаўча сведчыць аб гэтым існаванне ў бібліятэцы ПДУ выставачнай залы. За 10 год у ёй створаны асяродак духоўна-эстэтычнага развіцця і далучэння студэнтаў, супрацоўнікаў і ўсіх наведвальнікаў да прыгажосці, да мастацтва. За гэты час было праведзена больш за 80 выстаў жывапісу, графікі, акварэлі, вырабаў з керамікі, рэчэй дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

Пераканаўча гучаць запісы ў кнізе водгукў: “Акрамя хвалючых марскіх пейзажаў, мы атрымалі звесткі аб месцах, з якімі звязаны шматлікія драматычныя паданні, і перанесліся на імгненне ў свет Вашай творчасці” (студэнты 3 курса гісторыка-філалагічнага факультэта ПДУ аб мастаку з Феадосіі Уладзіміра Кіркевічу). “Дзякуй вялікі за сучасны погляд на нашу гісторыю... Адраджэнне сармацкага партрэта ў сучасным мастацтве — вельмі цікава!.. Вучні 7 “В” класа СШ № 4 Наваполацка і класны кіраўнік Новікава Людміла Віктараўна (аб выставе “Неасармацкі партрэт”. Сумесны праект рыцарскага клуба “Жалезны воўк” і групы мастакоў)...

Разнастайнасць геаграфічнага паходжання выстаўляемых твораў (Беларусь, Украіна, Расія, Латвія, ЗША, Германія) дапаўняецца разнастайнасцю асабістага светапогляду творцы на Сусвет. Усё гэта не пакідае абязкавымі наведвальнікаў. Арганізатар выстаў Наталія Га-

ражэва (супрацоўнік бібліятэкі) умела “падбірае” музычны ўступ, які гучыць на прэзентацыях выстаў. Прадстаўнікоў Пасольства ЗША ў Рэспубліцы Беларусь, напрыклад, уразіла выкананне спірычуэлс вакальнай групай музычнага вучылішча Наваполацка. Пяшчотна гучыць камерны квартэт выкладчыкаў ПДУ на адкрыцці многіх выстаў. А вось яркавую, маляўнічую выставу студыі ZEBRA “Хуук-Гайда” (“Песня ветра”) суправаджалі гукі джаза.

Гукі піяніна, скрыпкі, флейты, голас барда ствараюць той настрой, які ўзмацняе ўспрыманне мастацтва, пакадаючы ў душы добрыя пачуцці...

У выставачнай зале бібліятэкі Полацкага ўніверсітэта гучыць прасвятлёная мелодыя паэтычных восенскіх пейзажаў Алега Скавародкі (Віцебск), паўстаюць выявы “Славутых людзей Беларусі” з выставы народнага мастака Беларусі Арлена Кашкурэвіча (Мінск), хвалюць акварэльныя кампазіцыі помнікаў беларускай архітэктуры Міхася Ляўковіча (Віцебск). Уражвае своеасаблівае распрацоўка беларушчыны ў так званым “паганскім жывапісе” Сержука Цімохава (Мінск).

Мастак, выкладчык кафедры архітэктуры ПДУ Віктар Лук’яненка ў захапляльных графічных карцінах прапануе сваю версію гісторыі роднага краю і вымушае па-новаму глянуць на нашу мінуўшчыну.

Колькі таленту, працы, фантазіі ўклалі ў керамічныя вырабы

Людміла і Валерый Кавальчук з Віцебска.

А выстава габеленаў “Птушыны рай” Таццяны Козік (Полацк). Тут можна “Адчуць на сваіх крылах залатую цеплыню”, альбо “Эйфарыю разняволеннага палёту...”. Да кожнай працы Таццяны, яе муж, паэт Алесь Аркуш, напісаў верш.

Узнёслаць душы, узвышанаць яе над людской марнасцю — адна з самых характэрных рыс мастачкі, выстава якой зараз праходзіць у ПДУ.

Нінэль Шчасная. Калі ў Мінску яна — заслужаны дзеяч мастацтваў, то на Полаччыне, яе радзіме, яна даўно — народная мастачка. У Полацку і Наваполацку выставы яе твораў ніколі не застаюцца сам-насам. Побач з імі заўжды глядач. Што прываблівае яго? Безумоўна, Талент, Дабрыня, Жаноцкасць, Таемніца... Гэта выстава яе твораў — трэцяя ў выставачнай зале ПДУ. Першая (у 1995 г.) дэманстравала творы з фондаў Полацкага нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка. Другая — персанальная выстава — адбылася ў 1996 годзе. І вось зараз Нінэль Іванаўна прывезла свае любімыя творы, якія яшчэ не бачыў наваполацкі глядач.

У асяроддзі мастакоў склалася надзвычайная добрая традыцыя — дарыць адну са сваіх прац, якія ўпрыгожваюць залы бібліятэкі. Калі ў верасні адзначалася 10-годдзе выставачнай залы, была выказана думка аб стварэнні ў ПДУ сваёй карціннай галерэі. Хочацца выказаць спадзяванне, што пачэснае месца ў ёй зойме і адзін з твораў Н. Шчаснай.

На заключэнне звяртаюся да творцаў: прапанауйце нам свае творы на выставу, вас у Полацкім дзяржаўным ўніверсітэце чакае ўдзячны глядач.

Тамара ГРУДНІЦКАЯ, супрацоўнік ПДУ

Даніла Міцкевіч... Ён мог бы быць выдатным вучоным, даследчыкам, вынаходцам. Усё ў маладосці спрыяла яму ў гэтым. Закончыў хімічны факультэт БДУ, аспірантуру пры ім. А ў выніку стаў заслужаным работнікам культуры Беларусі, адным з першых узнагароджаных медалём першаасветніка і друкара Ф. Скарыны. Яму наканавана было ўвекавечыць імя, давесці да ладу спадчыну свайго слаўтага бацькі, народнага паэта Беларусі Якуба Коласа, стаць першым дырэктарам яго музея, адкрыць філіялы на радзіме песняра — у стаўбцоўскім Наднямонні, непасрэдна ўдзельнічаць у праектах, якія тычыліся памяці класіка беларускай літаратуры. Аб усім гэтым ішла гаворка на вечарыне ў літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа, прысвечанай 90-годдзю з дня нараджэння Данілы Канстанцінавіча Міцкевіча.

Адкрыла ўрачыстасць дырэктар музея З. Камароўская. Яна адзначыла, што асоба Д. Міцкевіча ў дзейнасці музея была выключнай. Яго веды былі энцыклапедычнымі, аўтарытэт непакісны. Сёння яго вельмі не хапае супрацоўнікам музея.

Далей вёў вечарыну І. Курбека. Яму было прыемна ўспомніць, што менавіта Даніла Канстанцінавіч паклікаў яго з музея Янкі Купалы на працу ў новаствораны музей Якуба Коласа, дзе ён ужо 40 гадоў. Вядучы даў слова славянскай літаратуразнаўцам, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі РБ. Адам Мальдзіс гаварыў, якую важную ролю адыграў Д. Міцкевіч у падрыхтоўцы артыкулаў пра Якуба Коласа ў вядомым “Біябіяграфічным слоўніку”. Генадзь Кісялёў назваў

пісьменнік Анатоль Бутэвіч расказалі пра свае незабыўныя сустрэчы з Данілам Канстанцінавічам. Паэт Мікола Мятліцкі прачытаў верш пра плошчу Якуба Коласа ў Мінску, на якой ён разам выступаў з Д. Міцкевічам. Былы дырэктар музея Г. Ткачэвіч ўспомніў, як шмат дапамог Даніла Канстанцінавіч у падрыхтоўцы да святкавання 100-гадовага юбілею народнага песняра.

Свае адносіны да памяці сына Коласа выказалі старшыня Пінкавіцкага сельскага Савета Л. Дарашэнка, дырэктар Пухавіцкага краязнаўчага музея А. Прановіч, загадчык Стаўбцоўскага аддзела культуры А. Грэкаў.

Сваімі ўспамінамі таксама падзяліліся родныя Д. Міцкевіча: жонка Аляўціна Цімафееўна, дачка Вера, сын Андрэй, брат Міхась. Прысутныя з задавальненнем іх слухалі, даведліся, што Даніла Канстанцінавіч быў у жыцці не толькі вельмі сур’ёзным, дзелавым чалавекам, але і здольным павесіць дасціпнай выдумкай.

На працягу вечарыны гучалі вершы, прысвечаныя Д. Міцкевічу, у выкананні дыктара Беларускага радыё А. Вінярскага. Выступіла трыо салістаў Стара-свержанскага народнага хора Стаўбцоўскага раёна. Прагучала “Апэліянага” Бетховена, якую любіў Даніла Канстанцінавіч.

8 гадоў прайшло, як няма з намі Д. Міцкевіча. Ён напісаў кнігу пра свайго генія-бацьку з сімвалічнай назвай “Любіць і помніць”. Думаецца: “любіць і помніць” будучь доўга і яго.

Яўген ХВАЛЕЙ

Віншуем!

Прэмія мядовая-пудовая ўручана напрыканцы кастрычніка ў Пружанскім палацы культуры паэту, перакладчыку Валерыю Грышкаўцу за творчасць і папулярнасць беларускай паэзіі ў Расіі.

Мерапрыемства атрымалася ўрачыстым і цёплым. Былі тут добрыя словы ў адрас лаўрэата, песні, фотаздымкі на памяць...

У Беларусі, а на Берасцейшчыне дык дакладна, наўрад ці знойдзецца хоць адзін паэт, якога ён не перакладаў. Асабліва трапяткія ў яго адносіны да творчасці сваіх настаўнікаў Міхася Рудкоўскага і Міколы Купрэва.

Анатоль КРЭЙДЗІЧ

Праект “Гумус” працягваецца

Масіма Банфаці, каардынатар праекта “Гумус”, які з 1998 г. здзяйсняецца ў Беларусі сумеснымі намаганнямі італьянскай дабрачыннай арганізацыі “Легамбентэ салідарызэ” і Камітэта па праблемах наступстваў катастрофы на Чарнобыльскай АЭС пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь, наведваў рэспубліку па запрашэнні Камчарнобыля.

У ходзе візіту Масіма Банфаці наведваў Рэспубліканскі навукова-практычны цэнтр радыяцыйнай медыцыны і

экалогіі чалавека ў Гомелі. Адбыліся яго сустрэчы ў Гомельскім аблвыканкаме, РНУП “Інстытут радыялогіі”, Брагінскім райвыканкаме. Ён пабываў у вёсцы Дубовы Лог Добрушскага раёна, дзе створаны інфармацыйны цэнтр, Добрушскай раённай бальніцы, Васілевіцкай школе-інтэрнаце ў г. Рэчыца, н.п. Сонечным, які знаходзіцца ў зоне адсялення.

Таццяна ХРАПІНА, прэс-сакратар Камчарнобыля

Установы, як і людзі: у кожнай свае адметныя рысы, толькі ім уласцівы характар і лёс, традыцыі ды гісторыя. Іх узрост і асноўныя этапы развіцця занатоўваюцца ў летапісах і архіўных дакументах. Ёсць у Мінску такое месца, патрапіўшы куды (не мае аніякай розніцы, зноходзіцца ты ў будынку ці знадворку, на прылягаючай тэрыторыі), адразу забываеш, што найкола віруе вялікі горад. Яго, не раўняючы, можна спакойна назваць сапраўдным аазісам у цэнтры сталіцы, дзе спалучыліся і батанічны сад, і запарк, і казка ды шмат яшчэ чаго цікавага. Гэта — Рэспубліканскі экалагічны цэнтр дзяцей і юнацтва, пра некаторыя аспекты з жыцця якога чытачам «ЛіМа» раскажа яго дырэктар Лідзія КАЛІНОЎСКАЯ.

«Аазіс» у горадзе

— Лідзія Паўлаўна, раскажыце пра гісторыю стварэння цэнтру, этапы яго развіцця.

— Наш цэнтр створаны ў 1930 годзе як Цэнтральная сельскагаспадарчая дзіцячая станцыя. У сярэдзіне 30-х у аснову вывучэння прыроды быў пакладзены прынцып навуковага зместу. Ствараліся шматлікія гурткі, секцыі, таварыствы навучэнцаў па батаніцы, заалогіі, анатоміі, мікрабіялогіі, біяхіміі... Асабліва ўвага надавалася выхавачаму аспекту ў выкладанні.

У 50-я гады юныя натуралісты разам з выкладчыкамі аднаўлялі садова-паркавую гаспадарку Мінска, вырошчвалі саджанцы для азелянення горада, прымалі ўдзел у працоўных акцыях па пасадцы ліп уздоўж праспекта Леніна, опернага тэатра і сённяшняга сквера імя Янкі Купалы, аднаўлялі лясы, паркі, запаведнікі.

З 70-х гадоў узмацнілася ўвага да праблем аховы прыроды, што прывяло да актыўнай прапаганды экалагічных ведаў: прыродаахоўчая адукацыя дапоўнілася экалагічнай.

Наш цэнтр па-ранейшаму выглядае малым, хаця і з'яўляецца адной са старэйшых пазашкольных устаноў краіны з 75-гадовым вопытам работы ў галіне натуралістычнай і экалагічнай адукацыі. Зараз, захоўваючы традыцыі 30 — 80-х гадоў, мы здзяйсняем пошук нетрадыцыйных падходаў да праблемы зместу экалагічнай адукацыі. Побач з традыцыйным фарміраваннем сістэмы экалагічных ведаў і ўяўленняў, вялікае значэнне ў працы з дзецьмі надаецца развіццю асаблівых адносін да прыроды, навучанню розным стратэгіям і тэхналогіям паводзін у ёй.

— А колькі дзяцей і якога ўзросту займаецца ў вашым цэнтры? Ці шмат у вас гурткоў, клубаў, увогуле, якая структура і напрамкі дзейнасці вашай установы?

— У нас займаецца больш за паўтары тысячы дзяцей ва ўзросце ад пяці да васьнаццаці гадоў з Мінска і іншых рэгіёнаў краіны па профілях: экалогія і ахова прыроды, кветкаводства і азелянення, існуюць аддзелы: натуралістычны, біялагічны і сельскагаспадарчы, навуковага і інтэлектуальнага развіцця навучэнцаў і моладзі. У цэнтры прадстаўлена 40 розных кірункаў дзейнасці, больш за 100 аб'яднанняў навучэнцаў: гурткі, клубы, студыя, майстэрня, экатэатр, факультатыў, клубы патрыятычнага выхавання і здаровага ладу жыцця, экашколы і г.д.

Намаганьнямі выкладчыкаў і вучняў Рэспубліканскага экалагічнага цэнтру дзяцей і юнацтва створаны вучэбны экалагічна-біялагічны комплекс. Ён налічвае больш за 1500 найменняў розных дрэў, кустоўя,

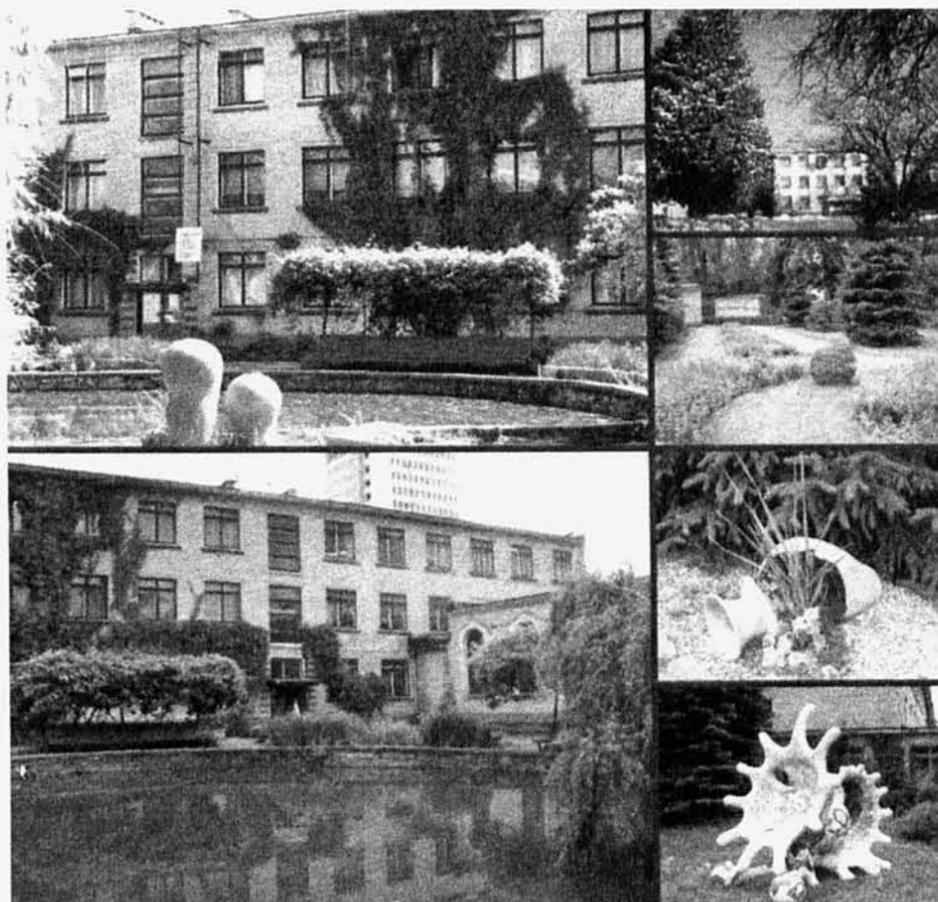
кветкава-дэкарватыўных, лекавых і сельскагаспадарчых травяністых раслін, а таксама раслін дзікай флоры. Ёсць і цяпляца (1000 м²), дзе расце 456 відаў дэкарватыўных і экзатычных раслін, сярод якіх — бананы і лімоны (мы збіраем з аднаго лімона па 30 — 40 кілаграмаў пладоў). Але яна знаходзіцца ў аварыйным стане і не можа больш эксплуатавацца; і, на жаль, у нас няма сродкаў на яе рамонт. Таму, на сёння, мы туды дзяцей не пускаем, наглядаюць за раслінамі нашы супрацоўнікі.

Навучэнцам вельмі падабаецца куток жывой прыроды, дзе знаходзяцца 42 віды дробных жывёл, а таксама акварыумы пакой. Яшчэ мы трымаем птушак, як мясцовых, так і дэкарватыўных: некалькі відаў фазанаў, папугаяў, канарэек і да т.п.

Наш цэнтр мае два камп'ютэрныя класы, музей прыроды, галерэю «Прырода і мастацтва», у якой адбываецца да дзесяці выставак на год. Зараз, дарэчы, там праходзіць выстаўка работ настаўніцы біялогіі з Астраўца Вольгі Караткевіч «Мае пухнатыя сны» (яна вырабляе свае карціны з фруктаў).

Згодна нашаму статуту, мы можам працаваць з дзецьмі вышэй узгаданага ўзросту. Але ў гэтым годзе адкрылі вельмі цікавы накірунак для малышоў (пачынаючы з двух гадоў), я думаю, за ім будучыня ў экалагічнай адукацыі. Бо, калі з маленства не вучыць, то вельмі складана працаваць з пяці-, шасцікласнікамі.

Дык вось, з гэтага года ў нас працуе «Эказнайка», школы «Чамучка» і «Свет экалагічных казак». Як вядома, у малечы ўсё пачынаецца з казкі, і ў экалагічна-біялагічным комплексе мы паставілі «Нязнайку ў краіне кветак», «Рэпку». Дапамагае нам кандыдат біялагічных навук Леанід Чумакоў. Дзеці вандруюць па казках і знаёмяцца з героямі не толькі вербальна і візуальна. Кожны герой задае ім пытанні, малыя агучваюць казкі, вучацца правільна вымаўляць назвы. Праз казачных герояў яны вучацца спазнаваць прыроду нашага роднага краю. Таксама ладзіцца музычнае развіццё. Наш педагог іграе на фартэпіяна — вельмі папулярныя ў цэнтры «Поры года», дзеці з задавальненнем слухаюць прыродныя гукі: спевы птушак, шапаценне травы і дрэў пад ветрам... Малыя займаюцца разам з бацькамі, і мы, так бы мовіць, праз дзяцей «выхоўваем» бацькоў. Усім падабаецца, з верасня яшчэ ніхто не пакінуў нашу школу, усе працягваюць займацца і, акрамя таго, просяць дадатковых заняткаў. Мы ідзём ім насустрач. Яшчэ ў цэнтры працуе група «Языкяркі»: вучым дзяцей правільнаму вымаўленню.

— Заняткі ў гуртках і групах у вас бясплатныя ці не?

— Наша ўстанова бясплатная, і за 95 працэнтаў усіх аб'яднанняў плаціць не трэба. Але за заняткі з дзецьмі ва ўзросце ад двух да пяці гадоў бацькі робяць невялікую даплату, і то не за ўсе, а толькі за «Языкяркі» ды музычныя заняткі. Гэтыя грошы ідуць на падтрымку матэрыяльна-тэхнічнай базы.

Яшчэ ў гэтым годзе ў нас адкрыты новы накірунак — «Медунічка». Гэта фітабар. Працуе ён раз на месяц для ўсіх жадаючых. Мы вырошчваем і нарыхтоўваем гародніну, садавіну і ягады, лекавыя расліны. Усе яны прайшлі праверку і атрымалі сертыфікаты якасці, нягледзячы на тое, што выраслі на нашай тэрыторыі ў цэнтры горада. Таксама навучэнцы збіраюць розныя зёлкі падчас летніх паходаў.

— У якіх мерапрыемствах бяруць удзел вашы выхаванцы, і як падтрымліваецца сувязі і супрацоўнічаецца з раённымі ды абласнымі ўстановамі?

— Рэгулярна праводзім нашы традыцыйныя юнатаўскія святы, сучасныя экалагічныя шоу, экалагічныя конкурсы і турніры. Таксама навучэнцы бяруць удзел у шматлікіх экскурсіях і экспедыцыях, практычных даследаваннях на прыродзе і добра абсталяваных лабараторыях, летніх экалагічных школах, практычных прыродаахоўчых акцыях і г.д.

Нядаўна адбылося (праводзіцца ў нас рэгулярна) свята «Зялёны вітамін» для дзяцей-сірот. У гасцях былі 92 дзіцяці з 10 дамоў-інтэрнатаў з усіх рэгіёнаў Беларусі. Нам на гэта не вымеркавалі ніводнай капейчыны, але для ўсіх гасцей змаглі арганізаваць добрае паўнацэннае харчаванне з садавінай з нашага сада. Да таго ж, кожнае дзіця атрымала ад нас падарункі...

Цэнтр супрацоўнічае з рознымі ўстановамі і арганізацыямі з усіх куткоў нашай краіны. Праводзім рэспубліканскія мерапрыемствы: канферэнцыі, семінары, майстар-класы, «круглыя сталы», навукова-метадычныя і каардынацыйныя саветы; арганізуем сумесныя мэтавыя курсы павышэння кваліфікацыі. Таксама здзяйсняем метадычнае суправаджэнне педагогічнага працэсу: распрацоўку, тыражыраванне, распаўсюджванне індывідуальных планаў і праграм, метадычных, вучэбна-выхавальных і інфармацыйна-даведачных матэрыялаў для настаўнікаў.

— Якімі дасягненнямі на «прафесійным» узроўні за апошні час парадвалі вас выхаванцы?

— Праводзяцца абласныя конкурсы біёлага-экалагічных работ. Іх пераможцы

прыязджаюць да нас на рэспубліканскі конкурс са сваімі навукова-даследчымі работамі. Штогод у ім бярэ ўдзел каля 140 навучэнцаў з усіх абласцей краіны. За ўвесь час 150 пераможцаў гэтага конкурсу атрымалі ўзнагароды са спецыяльнага фонду па сацыяльнай падтрымцы адораных навучэнцаў і студэнтаў. У гэтым годзе прадстаўлены для ўзнагароды яшчэ 34 пераможцы.

Мы прафарыентуем дзяцей. Калі зайсці ў БДУ на біяфак, то 80 працэнтаў пераможцаў у конкурсе — студэнты гэтага факультэта. Шмат паступае ў тэхналагічны ўніверсітэт і медыцынскую акадэмію. У цэнтры пры аддзеле біялогіі працуе біялагічная школа. Мы на платнай аснове рыхтуем навучэнцаў для паступлення ў ВДУ. Лекцыі (па сумяшчальніцтве) чытаюць кандыдаты навук з НАН Беларусі, педуніверсітэта, БДУ, а таксама нашы педагогі. Нам вельмі прыемна, што, напрыклад, у мінулым годзе 90 працэнтаў з тых, хто ў нас займаўся, паступілі ў розныя ВНУ на біялагічныя спецыяльнасці.

Пры экалагічным цэнтры таксама працуе Беларуска-малая лясная завочная акадэмія (сёлета ёй споўнілася 25 год). Вядзецца работа з рэспубліканскім актывам школьных лясніцтваў. Раней дзеці займаліся ў нас тры гады, а з гэтага года тэрмін навучання будзе двухгадовым за кошт памяншэння перыядаў паміж сесыямі.

Хочацца прыгадаць цікавы выпадак. Нашы дзеці патрапілі на Міжнародны злёт леснікоў, які праходзіў у Расіі: інфармацыю аб яго правядзенні выхаванцы выпадкова прачыталі ў Інтэрнеце. І што вы думаеце, каманда беларусаў заняла там першае месца і атрымала прыз у памеры пяці тысяч долараў. Дзеці, калі вярнуліся, таксама атрымалі падарункі ад міністра лясной гаспадаркі. Кіраўніком гэтага школьнага лясніцтва з'яўляецца вышэй згаданая Вольга Караткевіч.

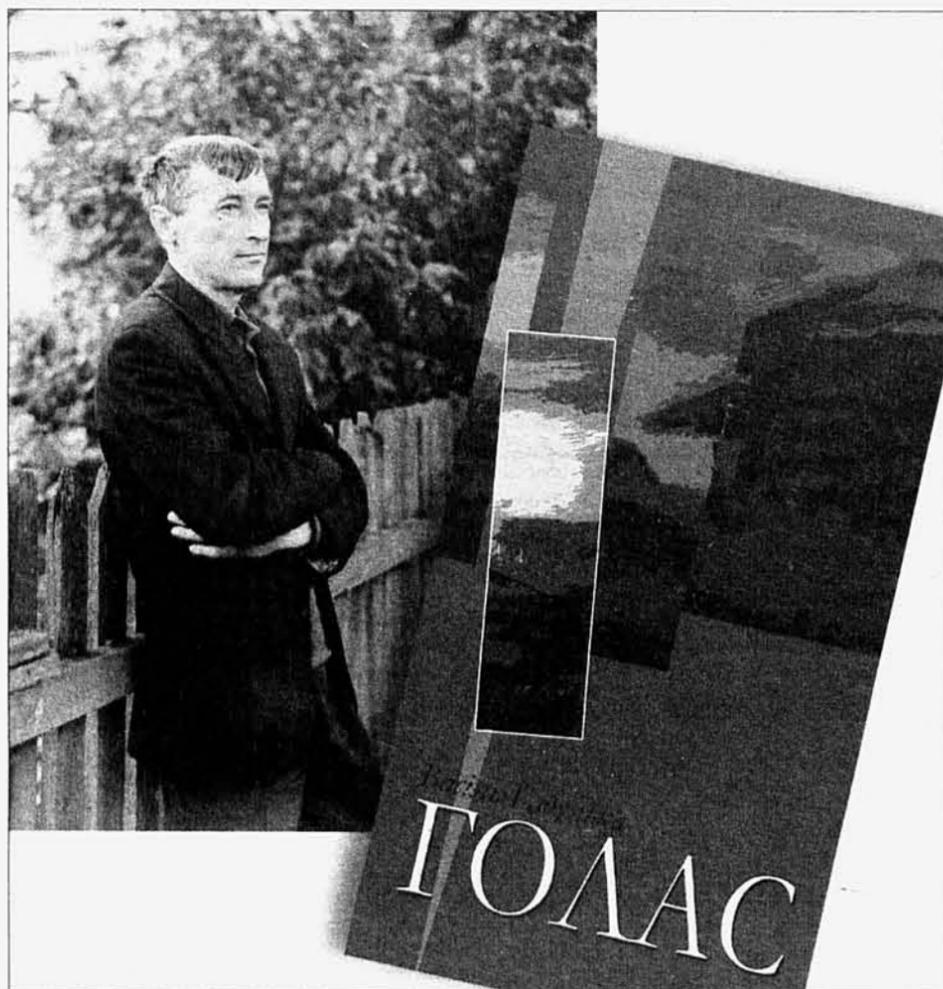
— Для такой разнастайнай і дасканалай дзейнасці вам патрэбна мець выдатную матэрыяльна-тэхнічную базу ды добрае фінансаванне. Ці існуюць у вас з гэтым праблемы?

— Мабыць, не існуе такой установы, якая б поўнасьцю была задаволена фінансаваннем. Сякія-такія праблемы існуюць і ў нас. Але матэрыяльна-тэхнічная база цэнтру вельмі добрая. У гэтым годзе мы былі ўзнагароджаны прэзідэнцкай прэміяй у памеры 10 млн. рублёў. Як я ўжо казала, цэнтр мае два камп'ютэрныя класы, мультымедычную тэхніку, лічбавую кінакамеру, кабінет экаманіторынгу, лабараторыі і шмат чаго іншага. Нам дапамагаюць: Міністэрства лясной гаспадаркі, Мінскі гарадскі і абласны камітэты прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя ды і іншыя.

Так што наведвайцеся ўсе, каму цікава, да нас у Рэспубліканскі экалагічны цэнтр дзяцей і юнацтва. А мы, у сваю чаргу, абяцаем — сумаваць вы тут не будзеце.

Віктар КАВАЛЁЎ

Калаж аўтара

Паэт меў свой голас, але пачуты ён быў не адразу. А ў ім гучалі і адчай, і самота, нават расчараванне і шмат яшчэ чаго, што можа гучаць у голасе паэта. Не чуюць часамі не таму, што не чуюць, а таму, што не хочуць пачуць. Не чуюць часта і тады, калі разумеюць. Не хачу ў гэтым кагосьці вінаваціць. Сам я асабіста не ведаў паэта, але на творах яго здагадваюся, што быў гэта шчыры, сціплы, нават сарамлівы паэтычны рупліўца. Гэта сцвярджаюць і сябры Васіля Гадулькі, словамі якіх адкрываецца кніга.

Падобным трагічным безвыходам прасякнуты і вершы "На магіле маці", "На могілках", "Смерць", што прысвечаны В. Сахарчуку. У іх праз абвостраны роздум над жыццём В. Гадулькі хоча данесці да нас разуменне таго, як усё няпроста ў гэтым свеце, як часам недарэчна рушыцца адно і змушае рыхтавацца да гэтага другое.

І ўсё ж тая сляпяя вера ў каханне часта вяртае В. Гадульку крылы, а душы нават надае святла. Бо душа паэта не сляпяя, яна відушчая. Праясніць яе можа нават сама, хай і хістка надзея. І тады праз восень у ёй зноў ажывае сонечнае лета:

самотны". Не дзіўна, што тое, светлае, бачылася лірыку нават у звычайным вечары:

На схіле дня яно вяртаецца,
як рэха
святання, да пары схаванага
ў імгле,
і ёсць для сэрца ў тым
запозненым святле
і радасць, і салодкі сум, і боль,
і ўцеха.

Згаджуся са словамі Міколы Купрэва: "У ёй /паэзіі К.К./ — душа ці не ўсяго гадулькаўскага пакалення — пакалення выстылага на халодных раздарожжах..." Тое, гадулькаўскае М. Купрэў, які таксама нядаўна пайшоў з жыцця, магчыма суадносіў і з асабіста сваім, хоць ён быў чалавекам іншага пакалення.

Ужо колькі разоў пісалася пра прадчуванне паэтамі сваёй блізкай непазбежнасці. Ці раз паэты самі пераспегалі адзін аднаго: "Не трэба пісаць вершаў пра сваю смерць, бо так яно і будзе". Дзіўна, але такія самапрароцтвы часта спраўджваліся. Ці не рыхтаваў сябе да такой непазбежнасці і сам В. Гадулька? Васіль Сахарчук згадае, як у жарталіва-іраўнічным лісце да мясцовых бібліятэкараў пра сябе ён піша: "...зімой 1992 года, у страшэннай галечы і без сродкаў для існавання, незразуметы, расчараваны і пакінуты ўсімі трагічна памёр і пахаваны на могілках в. Федзькавічы Жабінкаўскага раёна".

Сёння ў тым "прароцтве" нам зусім не бачыцца самаіронія. Памыліўся паэт толькі на адзін год. Сумна, але нават і ў прозвішчы Гадулька слых ловіць нейкі трагічны, таямнічы адценак гучання.

Магу рашуча засведчыць: кніга "Голас" атрымалася і прагучала. У ёй мы адкрылі паэта, які не проста прамаўляў словам, а спавядаўся і жыў ім. Я не знайшоў у ёй нейкіх прахадных, выпадковых радкоў, хіба за некаторым нязначным выключэннем. Відаць, падобнае здаралася, калі голас паэта толькі пачынаў набіраць сваю дужасць.

Творчасць Васіля Гадулькі патрабуе яшчэ свайго ўдумлівага прачытання. Магчыма — сваіх даследчыкаў. Спадзяюся, дачакаемся мы і больш поўнага выдання паэтавай спадчыны. Нам жа сёння важна, што паэтычны голас Васіля Гадулькі дайшоў да нашага слыху, да нашых сэрцаў, хай і не надта вялікі лік тых, хто яго пачуў. Галоўнае тое, што гэты голас свой, зусім не падобны на іншыя. Хай ён і гучыць увесь час на трагічнай, вельмі трывожнай ноце, ды звернуты да нас, сённяшніх, і тых, наступных, таксама. Ён хвалюе, пераконвае нас, а яшчэ засцерагае ад раўнадушша, якога сёння так многа ў свеце.

Казімір КАМЕЙША

Васіль ГАДУЛЬКА. "Голас". РВУ "Літаратура і Мастацтва", 2004 г.

Відушчая душа

Усё ж гэта добра, калі ты маеш двух-трох сяброў, якія і зразумеюць і пачуюць цябе. Мне здаецца, адным з тых, хто ўбачыў у Васілю Гадульку паэта, зразумеў яго так, як самога сябе, быў Васіль Сахарчук. Нешта вельмі сугучнае сваім пошукам, свайму характару адкрыў у вясковым хлопцы паэт-зямляк. І сам пасля смерці В. Гадулькі не вытрымаў, пайшоў з жыцця. Таму кніга "Голас" успрымаецца намі як своеасаблівы помнік абодвум паэтам.

Скажу шчыра, мяне крыху збянтэжыла кампазіцыйная кампаніюка самога зборніка. Усе тыя словы-згадкі сяброў хочацца бачыць не на пачатку яго, а напрыканцы. Хай бы "Голас" з самай першай старонкі прамаўляўся вершамі. Магчыма, гэта толькі мне падалося, што прызнаўся яе ўкладальнік Леанід Галубовіч, вершаў магло быць значна больш. Спадчына паэта па аб'ёме не такая і малая. Ды ўсё гэта не змяняе той значнасці, якую нясуць у сабе самабытныя творы В. Гадулькі.

Трэба толькі вітаць гэту даніну памяці таленавітаму берасцейскаму паэту. І падзякаваць фірме "БЕЛПІ" (кардынатар вядомы пісьменнік Леанід Дайнека) за фінансавую падтрымку выдання.

Песня, вядома ж, павінна быць песняю. А колькі напружання, суперажывання, таго ж сэрца яна вымагае пры гэтым, ведае толькі сам паэт. Нездарма ў вершы, звяртаючыся да крытыкаў, В. Гадулька зазначае:

Не дагаджайце. Патрабуйце,
Каб песня песняю была...
А лепей самі паспрабуйце
вырошчваць кветкі —
без святла.

Не ведаю, як расцецца кветкам без святла, а вось душы паэта без яго цяжка, асабліва калі ўсюды так многа шэрасці: "шэрых сутак", "шэрага смутку", ды калі яшчэ "ў вачах і сэрцы — змрок", і ў

неба "шэры твар". Але як толькі паэт пачынае глядзець на свет "вачыма душы", тады нават адступае "горыч крыўды сляпой", і ён пачынае верыць "яве, якая не гіне". Гэта найбольш адчуваеш у вершах, якія звернуты да каханай. А само каханне ў В. Гадулькі пакутлівае, але моцнае і шчырае, хоць і без узаемнасці. Урэшце голас аўтара зрываецца да адчаю, ён развітваецца не толькі з каханай, але і жыццём.

Прачнёмся, і разыдуцца шляхі.
І горкім будзе момант абуджэння.
Ты мне прабач, даруй мае грахі,
а я кажу табе:
"Да пабачэння".

Ідзі. Шукай уцех,
за слодыч іх плаці
пакутамі, пакуль не надакучыць.
Сустрэнемся мы ў іншым
тым жыцці,
дзе нас з табой нішто
ўжо не разлучыць.

Цяжка і вытлумачыць, чаго больш, самаахвярнасці ці болю ў гэтым вершы-развітанні. Ён і назву такую мае — "Развітанне".

Дзве страты ўвесь час каменем ціснуць на сэрца паэта: страта маці і страта таго ж кахання. Гэта — дзве незагойныя раны В. Гадулькі. Ёсць у кнізе верш "30 верасня 1990".

Не хацелася б называць яго крыкам душы, але тут яскрава адчуваецца ўвесь трагізм жыццёвага лёсу В. Гадулькі. Што ж гэта за дата такая, той канец верасня. А гэта — сорок дзён з дня смерці маці. Расчараванне і адчай працываюцца ў горкім прызнанні паэта:

Пахавалі аднак.
І хоць сын твой — жабрак,
вер, ён матчыных слоў
не забудзе.
І згадае не раз,
што самога ў свой час
пахавець нават
некаму будзе.

Не сумуй,
што скончылася лета
і што мне ўжо сэрца
студзіць восень.
Светла ў ім,
пакуль яно сагрэта
цеплынёй тваіх ка мне адносін.
Ёсць любоў,
і ты жывеш на свеце —
не міраж,
не казачная фея.
На здзічэлай — без Хрыста —
планеце
ёсць у сэрцы храм свой і надзея.

Той самы настрой дыктуе паэту і наступнае прызнанне: "Мне светла ад тваіх вачэй!".

Такім паэтам, як Васіль Гадулька, няма чаго прыдумваць. Яны пішуць з сябе, пішуць свой лёс. Пішуць праўду, правяраючы яе збалеласцю сваёй душы. А такая паэзія не можа не хваляваць, не кранаць да ўзрушэння сэрца чытача. Недарма ў адным з вершаў В. Гадулькі прызнаецца:

Адбіў сабе дзялянку
і кашу.
Спынюся,
калі ўсю дарэштвы выкашу,
калі свой смутак, боль —
сваю душу
камусьці роднаму і ўсяму свету
выкашу.

І ён выказваўся. Шчыра, нязмушана, сціпла, як вымагаў таго сам чалавечы характар, асабліва свайго характару. Дзіўна, што, пішучы пра адно і тое ж, нідзе не паўтараўся. У жыццёвых нягодах ён ратаваўся толькі паэзіяй. І яшчэ раз паўтोरным: шукаў святла. Дарэчы сам В. Гадулька сваю першую кнігу, якую не пабачыў пры жыцці, назваў "Кропелька сонца". Сонца і светласці жадалася паэту, а часцей за ўсё ён натываўся на змрок. Таму і не мог прамовіць тое раўнадушнае, кшталту Максімавага "Я не

Марнеў Пегас на восеньскай раллі, альбо Паэтычныя дажынкi Уладзіміра Лебедзева

Аднойчы ўвосень я мірна паліў паэтычны бульбоўнік на ўжо апусцелым літаратурным полі, спраўляючы традыцыйны нацыянальна-картапляны дажынкi. Змяркалася. “Берасцейскае вогнішча” выкідала ў неба зыркiя языкі полымя, выхопліваючы ў згусцелых прыцемках нейкі аб’ект у недалёкіх кустах. Падышоўшы бліжэй, убачыў стомленага непасільна-катаржанай працай старога Пегаса, які, ледзь дыхаючы, бяздумна глядзеў у вечаровае неба. Здавалася, у вачах пакінутага, забытага ўсімі “літпенсіянера” спынілася вечнасць. Побач, нібы адкаркаваная пляшка “чарніла”, ляжаў паэтычны зборнік Уладзіміра Лебедзева, які быў родам з тутэйшых. Схіліўшыся над кнігай ля вогнішча, я нетаропка пачаў чытаць, адчайна змагаючыся з назолам-ветрам, што ўвесь час шкуматаў беласнежныя старонкі...

Уладзімір Лебедзеў “адтарабаніў” у Брэсцкім дзяржуніверсітэце больш трыццаці гадоў, выкладаючы там беларускую літаратуру XIX — пачатку XX стагоддзя. Сёння яму далёка за шэсцьдзесят. І сваю працоўную дзейнасць ён не спыняе. Чытае лекцыі, вядзе семінары і... піша вершы. Кажуць, ужо даўно. Сямтам у абласным друку мільгали асобныя творы. І вось — кніга: “Восеньская ралля”, выдадзеная сёлета ў Брэсце ў папулярнай серыі “Берасцейскае вогнішча”,

заснаванай не менш вядомым Алесем Каско. У прадмове да кнігі ён напісаў, што аўтара зборніка ведае з пачатку 70-х гадоў мінулага стагоддзя, г. зн. са студэнцкіх часоў. Пра тое, быццам колішні выкладчык “грашыць” паэзіяй, Алесь Каско даведаўся нядаўна і, не зважаючы ні на якія чытацкія густы і мастацкасць, падтрымаў аўтара і ягонае “пісанне” вершаў для сябе. Сярод іх так званыя ўстойлівыя паэтычныя формы: гексамэтры, пентамэтры, танка, хоку, трыялеты, санеты, рубаі, газелі і г. д. Пачытаем...

*Цвітуць дзьмухаўцы.
Нібы жоўтае сонца
Пад нагамі ў нас.*

І я так магу. Напрыклад:

*Цвітуць гваздыкі.
Нібы чырвань на твары
Віном апякла.*

Далей ужо Лебедзева:

*Сумуюць дрэвы
Уздоўж вуліц вясковых.
Сумуюць людзі.*

Думаю, падобную “арыгінальнасць” можа стварыць кожны, хто ўмее вылічваць складаны і больш-менш будаваць звязныя сказы. Вось танка:

*На скрыжаваннях
Стаяць указальнікі
Куды нам ехаць.
Ды ніхто не ведае,
Дзе канец яго шляху.*

Колькі разоў чута-перачута пра гэта. Ізноў паўтараем абрыдлыя “ісціны”. Не надакучыла? Вось пералік аўтарскіх “афарызмаў-навабораў”: “ды толькі ва ўспамінах спыніш імгненне жыцця”; “дотык да роднай зямлі загоіць раны душы”; “З ракі дзяцінства свайго выйсці ніхто не хоча”; “той бывае шчаслівы, у каго ёсць прытулак”; “нам падманнае часам неяк бліжэй, чым ява”; “горш не бывае, калі забылі ўсе пра цябе”; “словы гучаць аднойчы, музыка ў сэрцы жыве” і г. д., і г. д. Мудрая разважлівасць на схіле гадоў зацвердзіла “старыя песні пра галоўнае”. Навошта?

Вершы ні пра што — адметная рыса зборніка:

*Здавалася б,
такі ўжо просты
Твор вершаваны —
трыялет,
Але зрабі яго як след.
Здавалася б,
такі ўжо просты,
Без мудрагелістых
прыкмет:
Дзве рыфмы, дзве страфы...
А вось ты
Які загадкавы, не просты,
Твор вершаваны —
трыялет.*

З адным пагаджуся стопрацэнтна: “зрабі яго як след”. Каб і сэнс які-нікі прысутнічаў, і вобраз нестандартны захапляў, а то — аб чым хачу, аб тым пішу, што бачу — праспяваю... Адкуль гэта, ведаецца?

Аўтар і сапраўды нешта піша, толькі здагадацца, каму падобныя, безліч паўтораныя, узятыя ў формы рубаі-газеляў “максімы” патрэбныя — невядома. Памойму, калі не можаш стварыць нешта вартае, чытай іншыя і хавай ад сябе паперу з алоўкам у надзейным сейфе (безумоўна, выкінуўшы ключ у балота). Ад незразумелага “эксперыментатарства”, таннай гульні ў формы і прапісныя ісціны прэстыж у літаратуры не заробіш. Вітаецца адметнае, а не архаічнае, няхай і вельмі асабіста-дарагое. Тым больш прыкра, калі такі, здавалася б, сур’ёзны паэт, як Алесь Каско, пачынае абнадзейваць аўтара такіх “твораў”, называючы іх ягонай... удачай, “без асаблівых агрэхуў”, “цёплай і шчодрой на новыя ўсходы красы і добра” (гэткі сейбіт рыфмаванага зерня). Ад прапанаванага чытачу паэтычнага раллі па восеньскай раллі, пазяхаць хочацца. Ох, і любяць у нас некаторыя мэтры-навукоўцы ва ўзросце здзіўляць запозненым наівам і непрафесіяналізмам — хто ў вершах, а хто і ў раманах... Далёка хадзіць за прыкладамі не трэба...

... Дачытаўшы зборнік У. Лебедзева і будучы глыбока расчараваны ў ім, я ўсё глядзеў на рыдлёўку для пахавання Пегаса і на зіхоткае “берасцейскае вогнішча”, што губляла пакрысе сваю былую сілу, ператвараючыся, не раўнуючы, у звыклае літправінцыйнае папялішча...

Сяргей ГРЫШКЕВІЧ

Вядомы краянаўца з Краснаполя Леанід Лабаноўскі выдаў чарговую кнігу аб гісторыі сваёй малой Радзімы. Называецца яна па-свойску блізка і прыцягальна — “Землякі. Гісторыя Краснапольшчыны ў асобах” (Мазыр, ТАА ВД “Белы Вецер”, 2004, 316 стар.).

Пад вокладкай выдання змешчана 120 партрэтаў-жыццяпісаў не толькі знакамітых, вядомых краснапольчанаў, хто дасягнуў у сваім жыцці нейкіх поспехаў, але і тых, хто зведаў трагічную долю ў сумнаведомыя 30 — 50-я гады, калі беззаконне становілася нормай жыцця.

кулачвання цесця і швагра. Аўтар кнігі “Землякі” стварае разгорнуты партрэт выдатнага паэта, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі краснапольчана Аляксея Пысіна. У нарысе “А.В. Пысін: паэзія мужнасці і дабрны” Леанід Лабаноўскі не толькі прыводзіць пэўныя біяграфічныя факты Аляксея Васільевіча, але аналізуе ягоную паэтычную творчасць, падмацоўваючы свае развагі ўспамінамі як самога пісьменніка, так і выказваннямі вядомых даследчыкаў беларускай літаратуры. Да асобы Аляксея Пысіна краянаўца вяртаецца яшчэ раз — у нарысе пра пісьменніка і вучонага Міколу Луферава, засяроджваючы ўвагу чытача на іхнім шчырым сяброўстве.

З цікаўнасцю чытаюцца матэрыялы, прысвечаныя жыццю і творчасці краснапольскіх пісьменнікаў Міхася Дуброўскага, Міхася Брагіна, Емяльяна Ігнацьева, Пе-

Аб земляках — па-зямляцку шчыра...

Найбольшае месца ў кнізе Леанід Лабаноўскі адвёў землякам, якія прысвяцілі сябе творчай працы, — пісьменнікам, мастакам, навукоўцам, артыстам. Няўрымслівы краянаўца стварыў 48 партрэтаў-нарысаў, партрэтаў-замалёвак, якія распавядаюць пра жыццёвы і творчы шлях людзей гэтых прафесій.

Галерэя партрэтаў краснапольскіх пісьменнікаў распачынаецца нарысам пра першага вядомага мясцовага літаратара — паэта Мартына Чарнова (псеўданім — М. Маластоўскі), аўтара двух зборнікаў вершаў на рускай мове “Духовные мотивы” (1907, перавыданне ў 1912 г.), “Интимное послание к друзьям” (1911), выданых ім, дарэчы, у Чэрыкаўскай друкарні З. Каганова.

Са скрухаю ў сэрцы чытаюцца і старонкі кнігі “Землякі”, на якіх апавядаецца пра драматычны лёс таленавітых братоў — пісьменнікаў Андрэя і Васіля Шашалевічаў, здольнасцям якіх не было дадзена поўна раскрыцца з-за жорсткіх рэпрэсій камуністычнай улады, якая кінула іх у гулагаўскія баракі. Васіль, аўтар п’ес “Апраметная”, “Воўчыя ночы”, “Рой”, “Сімфонія гневу”, загінуў у лагерах, Андрэй, які напісаў шырока вядомы сёння сатырычны раман “Запіскі Самсона Самасуя”, забілі на адной з чыгуначных станцый у 1943 годзе, калі той, выпушчаны на волю, вяртаўся да родных.

Ствараючы жыццяпіс пісьменніка і журналіста Антона Зорскага (Мацвееў), аўтара кнігі “Пастухі” (1928), “Сухостой” (1930), “Корень зла” (1932) і іншых, Л. Лабаноўскі акцэнтнае ўвагу чытача на тых няпростых падзеях, якія спадарожнічалі жыццю літаратара: старшынеўства ў Палужскім сельскім рэўкаме, рэдагаванне чэрыкаўскай павятовай газеты “Чырвоны кліч”, праца ў губерранскіх выданнях, маскоўскіх — “Крестьянской газете” і “Сельском журнале”, яго канфлікт з Краснапольскім бюро РК КП (б)Б улетку 1935 года з прычыны рас-

труса Бядуліна, Міколы Ткачова, Сцяпана Кухарава, Барыса Фіртэйна, Івана Ласкова, Анатоля Ярохіна, Анатоля Казлова, Марата Баскіна, Міхася Карпечанкі, Алесь Раманенкі, мастачкі Галіны Арцёменкі, скульптараў Аляксандра і Ноны Грубе, артыстаў Ніны Зорскай, Людмілы Лаўрыновіч, Мікалая Багданава, Аляксея Яфрэменкі, Уладзіміра Салодкага, вучоных Леаніда Яўменава, Фёдора Коршунова, Канстанціна Кернажыцкага, Мікалая Цытовіча, Юрыя Астроўскага, Яўгена Іванова, Леаніда Сандрыгайлы, Жанны Шаладонавай і іншых.

На пачатку сваёй кнігі Леанід Лабаноўскі, звяртаючыся да чытача, заўважае: “У гэтай кнізе — наша гісторыя ў асобах. Краснапольшчына — край працавітых, таленавітых, здатных і няўрымслівых людзей, вядомых рэвалюцыйных дзеячаў і народных заступнікаў, мужных абаронцаў Радзімы, пісьменнікаў, герояў вайны і працы. Яны — часцінка нашай гісторыі. Мы будзем бесмяротныя толькі пры ўмове, што не згубім свае гістарычныя карані, адродзім памяць пра тых, хто з’яўляецца волатам нашай культуры і ўвогуле гісторыі нашай Бацькаўшчыны.

Каб лепей зведаць сябе, трэба адчуць і зразумець не толькі тую зямлю, на якой ты жывеш, але і тых людзей, што дзейнічалі на ёй дзесяткі, сотні гадоў таму назад.”

Варта адзначыць, што храналагічна кніга “Землякі” ахоплівае няпросты, супярэчлівы і надзвычай драматычны перыяд у гісторыі нашай Бацькаўшчыны — ад сярэдзіны XVIII да канца XX стагоддзя. Дзвесці пяцьдзесят гадоў. І разглядаецца ён не толькі на мясцовым матэрыяле, але праз жыццяпісы канкрэтных уладжэнцаў Краснаполя і вёсчак раёна.

Міхась БОЛІНСКІ

Вячаслаў ДАШКЕВІЧ

памяці дачкі Наташы і ўнучкі Анюткі

***

Жыццё ішло. Хапала розных бедаў.
Аднак я да канца сябе не ведаў.
І вось, калі ўчарнела раптам сонца,
Душу сваю спазнаў да донца.

Няма дачкі. І прыгажунькі ўнучкі.
Каго вазьму цяпер на ручкі?..
Падкіну аж да самай столі?..
Мяне няма. І не было ніколі.

Жар-птушка

На яблыньку тваю, дачушка,
Прылятае жар-птушка.
Ззянне яе штоночы
Мне апальвае вочы.

Ды нічога... Затое
Дрэўца расце святое.
Год-другі пратрымаюся,
Райскіх яблык мо дачакаюся.

Назаўтра

Ягад чырвоных паўнютка.
Пойдзем у лес, Анютка.
Ты сама назбіраеш вядзерца.
Зверху ж я пакладу сваё сэрца.

***

Чаравічкі, Анюціны туфелькі, боцікі...
Як птушаняткі, раскрылі роцікі.
Ціюкаюць у куточку. Хочацца есці.
Што ж ім, бедным сіротам, прынесці?

***

Божа ласкавы, Божа сівенькі,
Адзін мне зорак з сваёй сывенькі.
Я ўсыплю імі ўсе дарожкі,
Дзе ступалі Анютчыны ножкі...

Пяты

Адзін ва ўсім бачыць лёсу загадку.
Цвердзіць другі,
што няма на дарогах парадку.
Трэці шэпча пра нейчыя чары.
Чацвёрты бубніць наконт боскае кары...

Я ж чакаю, што скажа пяты,
Гэткі самы, як я, распяты.
Але ён закрывае шчытна навікі.
Праўда — гэта маўчанне навікі.

***

жонцы Ніне

Змірыцца з гэтым немагчыма.
Схавацца нельга ні за якімі плячыма.
Жальба і роспач. Стынь цямрэчы.
І крык нямы нечалавечы.

Самохаць к небу узятаюць рукі.
За што, за што такія мукі?
Як доўга несці нам пякельныя крыжы,
Скажы, Гасподзь, скажы...

***

Ветрык голле кратае нязмушана.
Сад стары робіць выгляд, што спіць.
Пудкім ценем сцежка зацярушана...
Як жа мне на цуд такі ступіць?

***

О, жыцця імклівы човен,
Хто вёслам быў тваім не рад!
Сляпы Гамер, глухі Бетховен
І поўны сілы Герастрат.

***

Воран трыста гадоў
На зямлі госціць.
А хто з нас гатоў
Яму пазайздросціць?

***

Мы абодва шчыра любім Радзіму.
Легчы ў бойцы гарачай гатовы.
За адзін глыток яе горкага дыму...

І гэта не проста пыхлівыя словы.

Дык чаму аднаму не рады,
Хоць абое — тутэйшай народы —
Узв'ялі між сабой барыкады?
Д'ябал мяшае прыйсці нам да згоды!

Пасміхаешся... Точыш свой зрок.
Ён і так у цябе вастрыі бритвы.
Націскай, націскай на курок.
Ты — мярцвяк.
Ты няварты раскайнай малітвы.

***

Дарагія мае дружбакі-аднагодкі,
На мове якой вам сны у маленстве сніліся?
Няўжо вы пра час той салодкі
Ужо назаўсёды забыліся?

Няўжо вы рашылі — наіўная вера —
Што з роднаю мовай шлях толькі ў пекла?
Скажыце, якая сякера
Вам памяць па самыя плечы адсекла?

Пакаранне

Ахвярнасці тваёй я мала веру.
Сказ пра цябе занадта хітра складзены.
Вазьмі бялалоткую паперу
І сведчы: "Мой агонь — украдзены!"

Пісаць не хочаш? Дух ты бессмяротны?
І толькі нас, нягодных, сочыць грыф?
Ах, Праметэй, ах, мучанік гаротны,
Арлы галодныя, ты — міф.

А міфаў чалавек стварыў нямала.
Стагоддзямі правяраны тавар.
Сказаў і ...цёмна-цёмна стала.
І павучыinne абляпіла твар.

Запавет

Хай ля мамінай галоўкі
Вечна цёгкаюць салоўкі.
З дужай бацькавай рукі
Узятаюць жаўрукі.

А на мой, сябры, грудок
Кіньце спелы жалудок.
Сядзе колісь на дубок
Дух мой — белы галубок.

***

Меней лайсы
І хваліся.
Болей кайся
І маліся.

II

Прывітанне старым вераб'ям!
Захварэла душа на сухоты
І крычыць з падманутай самоты:
Прывітанне старым вераб'ям!

У сябе запытаўшыся, хто ты? —
Адказаць на пытанне няўцяям.
Прывітанне старым вераб'ям!
Захварэла душа на сухоты.

***

Каханні агеньчык ляжыць у кутку.
Чакае чагосьці, забіты, забыты.
Нагадваюць саван былыя ланіты —
Каханні агеньчык ляжыць у кутку.

Уцёк ад добра, і ад зла у баку,
І просячы, можа, апошняй Лаліты,
Каханні агеньчык ляжыць у кутку,
Чакае кагосьці, забіты, забыты.

***

"Калі жыццё даеш, давай і сэнс яго.
Навошта партманет, няхай сабе й прыгожы,
Насіць з сабой пусты,
як грошай быць не можа?
Калі жыццё даеш, давай і сэнс яго".

Такі адказ-адчэпка прагучаў багоў:
"Ніхто, апроч цябе,
тых грошай не паложыць".

"Калі жыццё даеш, давай і сэнс яго.
Навошта партманет,
няхай сабе й прыгожы..."

***

Віталю ПСЕЎДАНИМУ

Давай пагуляем у літаратуру:
Аз есмь як філосаф, du bist als паэт,
Які не рыфмуе Сусвет і кларнет.
Давай пагуляем у літаратуру.

З прычыны нястрымнага нашага юру
Праз сродкі-клішэ, чым ёсць альфабэт,
Давай пагуляем у літаратуру:
Аз есмь як філосаф, du bist als паэт.

Эпілог

(народыя на сябе)

Прышла зіма — і сціхлі ўсе завеі,
І вершаў пошчаку ўжо не чуцьно,
І канстатуе трыялет адно:
Прайшла зіма — і сціхлі ўсе завеі.

Ды з гэтага на сэрцы не цяплее.
На жаль, вясной не грэецца яно.
Прайшла зіма — і сціхлі ўсе завеі,
І вершаў пошчаку ўжо не чуцьно.

Віншuem

• Споўнілася 70 гадоў пражыцця Алеся Рыбаку, аўтару кніг апавесцей і апавяданняў "Дарогі бываюць розныя", "Што пасеш...", "Апошняя камандзіроўка", рамана "Трэба было жыць" і інш.

• Адзначыў паўвекавы юбілей паэт і кінасцэнарыст Міхась Шэлехаў, аўтар зборнікаў вершаў "Слово ненастное, слово лазурное", "Сын яблыні", шэрагу сцэнарыяў мастацкіх і мультыплікацыйных фільмаў. Жадаем юбілярам натхнення і творчага плёну.

Юбілейны календар

♦ У лістападзе споўнілася 105 гадоў з дня нараджэння славяна беларускага пражыцця Міхася Лынькова. Свае першыя апавяданні і пісьменнік надрукаваў у 1926 г. З таго часу з'явілася некалькі дзесяткаў зборнікаў, вялікая колькасць апавяданняў, апавесці, раманы, многія з якіх сталі класікай: "Андрэй Лятун", "Апошні зверыдавец", "На чырвоных лядах", "Векапомныя дні", "Пра смелага ваюю Мішку і яго слаўных таварышаў", "Міколка-паравоз", "Янка-парашутыст" і г.д.

♦ Таксама 105 гадоў з дня нараджэння драматурга Міхася Клімковіча, аўтара драматычных паэм "Кацярына Жарнасек", "Адплата", драматычнай трылогіі "Георгі Скарына", лібрэта опер "Апошні вечар на хутары", "Кастусь Каліноўскі", балета "Князь-возера", зборніка "Драматычныя паэмы" і інш.

♦ 95 гадоў з дня нараджэння вядомага паэта Максіма Лужаніна. У 1925 г. ён увайшоў у літаратуру ў першую чаргу як паэт-грамадзянін. Пазней вялікі шэраг кніг вершаў і паэм, сярод якіх "Росы на коласе", "Лявоніха", "Галасы над выраем", "Вярнуся ветрам" і іншыя, занялі пачэснае месца ў беларускай літаратуры. Працаваў М.Лужанін таксама ў галіне прозы і публіцыстыкі, пісаў творы для дзяцей і кінасцэнарыі.

♦ Сёлета спаўняецца 90 гадоў з дня нараджэння вядомага перакладчыка Язэпа Семяжона. Яго пераклады ўзнаўляюць творы 34 літаратур свету, пры чым значнае месца займаюць пераклады класічных твораў англійскай, нямецкай, французскай, італьянскай літаратур. Разам з заходнееўрапейскім у дзейнасці Я.Семяжона ўвесь час існаваў славянскі пераклад, вяршыня якога з'яўляецца ўзнаўленне на беларускай мове паэмы Адама Міцкевіча "Пан Тадэвуш".

Анатоль ГРАФІМЧЫК

Дыптых

ICH STERBE

I

Я не хачу памерці на світанку,
На ўсходзе дня, якому ружавець.
Хай rock-and-roll заркестрыць
заўтра медзь! —
Я не хачу памерці на світанку.

Хаця засмягнуць вусны, ледзь-наледзь
Не папрашу шампанскага я шклянку, —
Я не хачу памерці на світанку,
На ўсходзе дня, якому ружавець.

У майстэрні гарыць толькі настольная лямпа. Ад яе яркага жоўтага святла гарэлка ў шклянках выдае залатой, як ліманад.

Мы даўно не бачыліся, вельмі даўно, а таму гаворым мала, п'ём і паглядаем адзін на аднаго. Калі ёсць што ўспомніць, то алкаголь не бярэ. А нам ёсць пра што маўчаць, ёсць што згадаць.

Я задаў пытанне, якое даўно насіў у душы. Так даўно, што нават вымавіў з цяжкасцю, як праклён, ці клятву, якую вымагаюць абставіны.

— Ты памятаеш вогненнае воблака над возерам? — пытанне прагучала ціха, амаль інтымна.

Майму суразмоўцу за шэсцьдзесят. Ён жыве ў правінцыі, я — у сталіцы, бачымся вельмі рэдка. Ён мастак-акварэліст. Ён частка мінулага жыцця, таго, калі я быў мастаком.

Пытанне доўга застаецца без адказу. Яно вісіць у паветры, яно, як мне здаецца, запоўніла паўцёмную майстэрню, як змрок....

Дужыя пальцы мастака сціснуліся ў кулак. Ён падняў на мяне вочы і колькі хвілін глядзеў. Цяжка сфармуляваць той позірк, поўны непаразумення, сполаху. Спынены позірк, шклянкі, адсутны.

— Ты сказаў, над возерам? Воб-ла-ка?
— Так, — кажу ціха, але настойліва.
— Як гэта вогненнае?

— У цябе была такая карцінка, краявід, акварэлька. Маленькая. — Я праводжу ўказальным пальцам па сталю, паказваю прыкладны памер эцюда.

— А што такое?

Валодзя, так завуць мастака, намагаецца згадаць і не можа. Ён хоча згадаць. На твары пакутлівы выраз, зіхцяць кропелькі поту, рот крывіцца. Але на твары застаецца не ўсмешка, а боль.

Шкадую, што палез да яго са сваім пытаннем. Спрабую "перавесці стрэлкі" на іншае.

— Не думай... Хопіць, праехалі...
— Не збівай... Не замінай... Воблака...
Вогненнае, над возерам...

— Раскажы лепш пра...
— Пачакай... — мастак цяжка дышае.

Яго дужыя пальцы сціскаюць кант стала. Ён хапаецца за стол, як за крохкі лёд, які абломліваецца, трушчыцца, у кроў рэжа рукі...

Жнівеньскі вечар. Павольна садзіцца сонца. Мастака з раскладзеным эцюднікам я заўважыў здалёк. Ён нерухома стаяў на пагорку. Над возерам імкліва і бязгучна лёталі ластаўкі. Цішыня. Аблогі спынілі палёт, як мне здавалася. Адно, што змянялася ў свеце — даўжыня ценяў, колер вады, якая адлюстроўвала неба, і колер аблокаў, а вось абрысы іх заставаліся нязменнымі.

Сцежка, пратапанная рыбакамі, падвяла да пагорка. Мужчына ў капялюшы і светлай кашулі стаяў абсалютна нерухома і глядзеў на... Я прасачыў яго позірк. Ён глядзеў на сонечны дыск. Павольна, амаль незаўважна, на сонца насоўвалася воблака, а можа, сонца садзілася ў яго. Праз колькі часу воблака зрабілася вогненным. Яно палымнела па краях, ззяла, быццам яго адлілі са шкла, выплавлілі на вачах, і яшчэ не ачахла...

*Вогненнае воблака... Нерухомасць.
Мастак... Яшчэ малады.
Цішыня... Бясконца.*

Даволі часта я згадваю той жнівеньскі вечар. Бязгучны палёт ластавак. Серпікі крылаў, якімі птушкі парушаюць непакісны спакой вады.

А найчасцей згадваю маленькі краявід у памер лісціка з вучнёўскага шывтка. На шурпатай паперы, акварэльнымі фарбамі мастак намаляваў вогненнае воблака, якое на імгненне закрыла сонца. Зямлі на малюнку было зусім мала — вузенькі цёмны пасак. Вузенькі, як радок напрыканцы тэксту. Галоўным на краявідзе было неба, а на небе, невытлумачальнага колеру, галоўным стала воблака.

Памятаю тую акварэльку з неверагоднай дакладнасцю... Простая, як усё чароўнае, незразумелае, як усё простае.

Заўсёды ёсць факт, рэч, слова, учынак, якія змяняюць лёс. Тая акварэлька скалала маю свядомасць, душу, расплюшчыла вочы — вузкія кітайскія вочкі, прымусіла па-іншаму глядзець на свет.

Воблака сплыло, а потым растала...
Воблака засталася на паперы...
Мастак спыніў імгненне...

Цуд адбыўся на вачах. Мастак — усемагутны, ён не чалавек, а калі чалавек — то незвычайны. З вады і фарбы на паперы ўзнікла яркае воблака. Я не мог даць веры, што ўсё так проста, а галоўнае, так хутка.

Уладзімір СЦЯПАН

сенню, раніцай, надвечоркам, у холад і ў спёку пісаў дрэвы, прыцярушаныя снегам, рудую лістоту, калюжыны на дарозе, захады і світанні... Пісаў нястомна і з апантанай упартасцю. Можа, праца і ўратавала яго ад самагубства. Праца, а што ж яшчэ...

Як кожны творца ён хацеў прызнання. Як кожны творца ён спадзяваўся, што яго абавязкова заўважаць, прыйдзе запозненае прызнанне. І гэтым ён давядзе найперш сабе, што пакутаваў і жыў не дарма.

Я спрабаваў пераканаць, што ён і так мастак, а колькасць выстаў не вырашае абсалютна нічога.

— Вазьмі сабе на памяць, што падабаецца, — сумна сказаў ён і абвёў позіркам цёмную майстэрню. — Бяры. Раму сам зробіш.

— А ты што, паміраць наважыўся?
— Расцягнуць усё... Каму яно трэба? Ні-ко-му... Смецце... Брудная папера.
Ён падняўся, клацнуў выключо-

— Вогненнае воблака?.. Ты кажаш, над возерам... Неба, а на ім яно? Шукай, калі знойдзеш... Але ты яго не знойдзеш!

— Чаму? Няма? Ты некаму алдаў?
— Згарэла тое воблака, — са смехам раптам крыкнуў мастак і цяжка сеў на старую канапу.

— Як гэта згарэла?

— У агні. Папера добра гарыць... Я ляжаў у шпіталі, калі яна спаліла ўсё, што тут было. Усё, уяўляеш, да апошняй паперчыны... Крыўдна, а яшчэ кажуць, што рукапісы не гараць. Гараць, яшчэ як гараць, яркім полымем...

— Адкуль ты ведаеш, што гэта яна?

— Ну, а хто па-твойму?

— А даўно ты яе бачыў?

— Даўно...

— А з кім ты цяпер жывеш?

— Прыбіўся да адной жанчыны, як кот-бадзяга... Яна мяне глядзіць, корміць. А маё мастацтва ёй да плешкі — і гэта добра.

Маўчаць лягчэй, чым гаварыць, а таму

Вогненнае воблака

Навела

Агаломшаны, спалоханы, спаралізаваны, уражаны дзесяцігадовы хлопчык і мастак на пагорку, над возерам...

— Палабаецца? — спытаў ён.

— ...

— Што маўчыш?

Мая далонь схавалася ў вялізнай руцэ. На маіх пальцах засталася фарба, цёмныя плямы. Так на крылах пчалы застаецца духмяны сонечны пыл — след, сведчанне спаткання, дотыку...

Мы разам рушылі да гарадка на даляглядзе. Нашы доўгія цені ішлі паперадзе, маўклівыя цёмныя цені. Я не азіраўся.

Не памятаю, як вячэраў, як заснуў.

На наступны дзень, раніцай я паведзіў бацькам, што вырашыў стаць мастаком. Не лётчыкам, як стрыечны брат, не доктарам, не вадалазам, не электрыкам, настаўнікам, ці інжынерам, а менавіта мастаком. Мае словы азваліся здзіўленнем і ўсмешкай, якая мільганула на бацькавым твары. Голас мой гучаў з недзіцячай упэўненасцю. Рашэнне было прынята, і я ведаў, што не адступлюся. Мне стала лёгка.

У вачах стаяў малюнак. Я мог глядзець на дрэвы за акном, на іржавы дах суседняга дома, на талерку з супам, на вокладку падручніка, на братаў твар, а бачыў адно яго — вогненнае воблака.

Ведаў, як сваё імя, што пакуль не намалюю такое ж, яно будзе стаяць у вачах і палымнец, будзе замінаць глядзець на свет.

Я плакаў, адчуваў уласную бездапаможнасць: фарба расцякалася на паперы, а папера карабачылася...

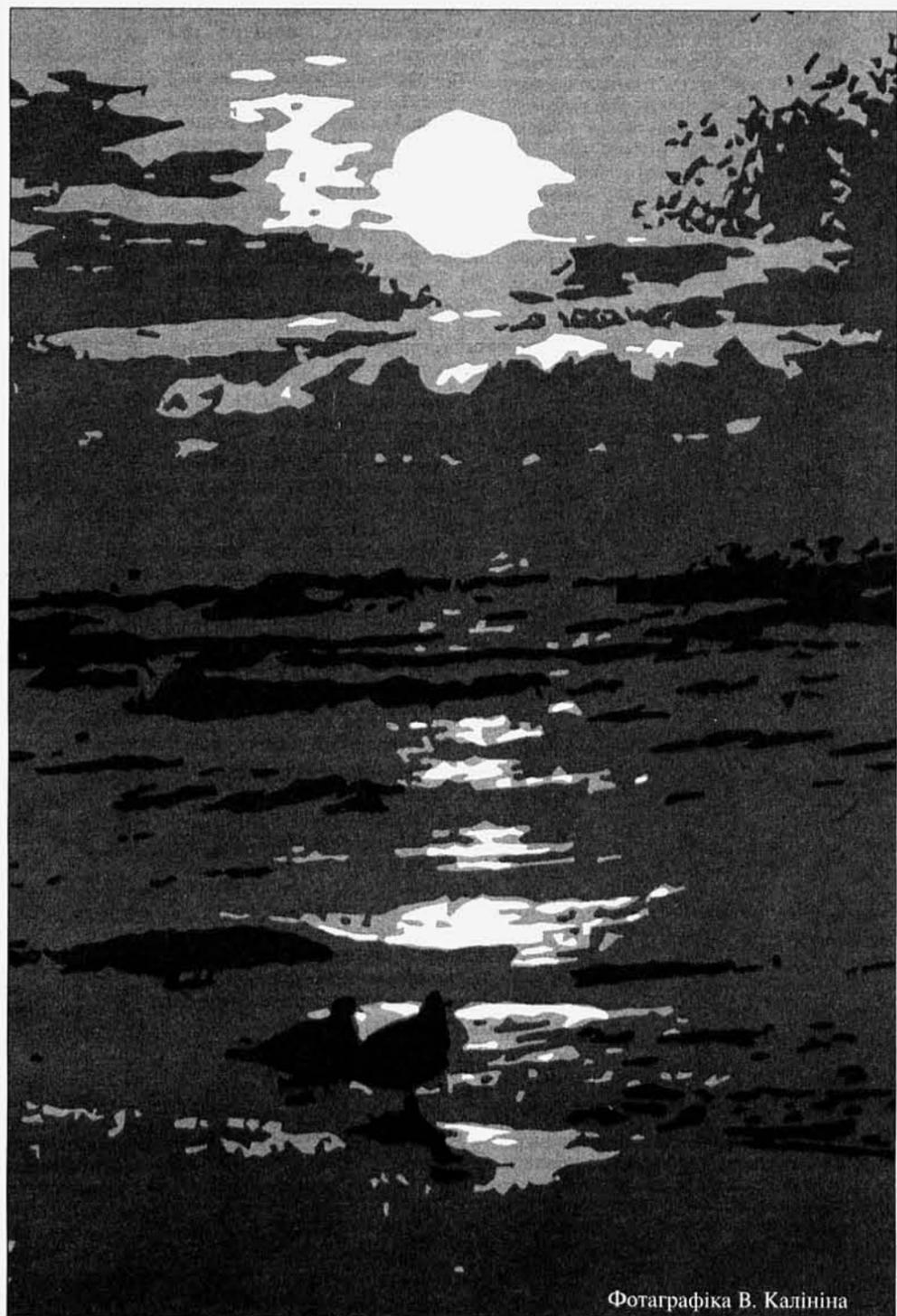
Цуд, сведкам якога пашчасціла быць, не атрымліваўся. Воблака на маім малюнку нагадвала абгарэлы кавалак паперы, няўдала спечаны блін — усё, што заўгодна, але не воблака — лёгкае і празрыстае. Я змагаўся з вадой і фарбамі, а поспех не прыходзіў. Ці фарба была не такой, ці пэндзлік, ці папера — я не ведаў...

Падфарбаваная святлом гарэлка пералілася з бутэлькі ў шклянкі. Валодзя цёр сівыя скроні, на мяне не глядзеў, маўчаў. У майстэрні зрабілася зусім цёмна: сцены і стэлажы, шафа схавалася ў цемры.

Ён падняў шклянку і выпіў, я — следам.

— А ведаеш, я зусім хворы. Ныркi, сэрца, а горш за ўсё, што галава баліць моцна...

Валодзя не скардзіўся. Ён ніколі не скардзіўся на сваё жыццё. Нават калі прыгажуня-жонка здрадзіла, а потым сышла ад яго, а сына пасадзілі на пяць гадоў, ён і тады нават слова не сказаў. Зацяўся, спяхмурнеў, амаль перастаў гаварыць, а маляваць не кінуў... Вясной, во-

Фотаграфіка В. Калініна

чальнікам. Доўгія лямпы пад столлю загулі, замігцелі — белае святло напоўніла майстэрню.

Валодзя пачаў хапаць са стэлажа, выцягваць з шафы стосы акварэляў і кідаць на падлогу. Акварэлі разляталіся, рассыпаліся, як улёткі. Сотні, тысячы — не злічыць.

маўчу. І мастак маўчыць. Трымаем шклянкі з гарэлай і не п'ём.

*Вогненнае воблака стаіць у вачах.
Не спывае, не растае, не знікае...*

Мінск,
сакавік 2004 г.

Арт-пацеркі

Трэцяя восень з суседзямі

З 24 кастрычніка па 28 лістапада Полацк прымае IX Міжнародны фестываль арганнай музыкі «Званы Сафіі». Канцэрты адбываюцца па нядзелях. Сярод удзельнікаў фестывальнай праграмы, як заўсёды, — салістка Канцэртнай залы Сафійскага сабора К.Пагарэлая.

♦ Амаль сенсацыя! У Мінску, дзякуючы падтрымцы Інстытута Гётэ, адбылася прэм'ера меладрамы XVIII ст. «Арыядна на Наксасе». Знаўцы гісторыі мастацтва ведаюць, што зусім нямногія кампазітары звярталіся да гэтага музычна-сцэнічнага жанру нават у часы яго нараджэння і папулярнасці. Сёння выкананне нават найбольш дасканалых узораў меладрамы, сярод якіх «Арыядна на Наксасе» і «Медэя» нямецкага кампазітара Г.Бенды (1722-95), да таго ж, за межамі Германіі, — проста ўнікальны выпадак. Пастаноўка ажыццёўлена рэжысёрам Р.Баравіком пад музычным кіраўніцтвам маэстра Д.Зубава з удзелам ансамбля «Камерныя салісты Мінска». Выканаўцы — Ю.Кадушкевіч ды М.Сядлецкі. Мастацкае афармленне М.Баразны. Прэм'ера была прадстаўлена 17 і 22 лістапада ў Вялікай зале Студэнцкага тэатра Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў.

♦ Вобразы кранальнай і мудрай казкі А. дэ Сент-Экзюперы «Маленькі прынц» уасобіліся ў новай працы лаўрэата Дзяржаўных прэмій кампазітара А.Мдзівані (на здымку — справа). Ім створана опера

Польскі інстытут у Мінску адзначае сёлета 10-годдзе працы на Беларусі.

Ажыццяўляецца шэраг літаратурных, навуковых, мастацкіх праектаў, пра якія мы паведамілі ў анонсе планаў «ІР». Было і ёсць чым зацікавіцца прыхільнікам розных відаў мастацтва, гуманітарных навук. Прынамсі, дыхтоўны ўраджай змястоўных падзей ды яркага імпрэзаў сабрала «Восень з польскай культурай».

Гэты фестываль, які трэці раз адбываецца на Беларусі, успрымаеш ужо як сваю прыгожую традыцыю канцэртна-тэатральнага сезона. Чарговыя вернісажы, кінапаказы нашых бліжэйшых суседзяў і сяброў, прэзентацыі сумесных беларуска-польскіх выдавецкіх, літаратурных праектаў, сустрэчы на семінарах і канферэнцыях арганічна дапаўняюць нацыянальную палітру восеньскага фестывальнага дыялогу грамадскага жыцця. Але не толькі. Яны яшчэ і пацвярджаюць бесперапынасць, плоднасць і перспектывнасць працэсу развіцця даўніх культурніцкіх сувязяў двух народаў, дазваляюць панаваму асэнсоўваць агульныя набыткі на гістарычным еўрапейскім шляху, бачыць адно ў адным роднаснасць і адрознасць, падабенства і глыбінны адметнасці ў лёсе, ментальнасці, мастацтве.

Якім святам і якой спажывай для роздзума сталіся, напрыклад, вернісажы ў буйных сталічных музеях — Нацыянальным мастацкім ды музеі гісторыі і культуры Беларусі: фотаавыстаўка «Беларускія стыхі Фердынанда Б.Рушчыца» і ўнікальная экспазіцыя польскай графікі першай паловы мінулага стагоддзя! Без пафасу, а таму надзвычай кранальна прайшло знаёмства з

працамі Фердынанда Богдана Рушчыца. Наш госць — гісторык мастацтваў, публіцыст, старшыня Рады па справах музеяў пры міністры культуры Польшчы, грамадскі рада прэзідэнта РП па справах культуры, дырэктар Нацыянальнага музея ў Варшаве, — з юнацтва ўражаны і захоплены роднымі мясцінамі свайго знакамітага дзеда-мастака, ажыццявіў простую, на першы погляд, але складаную па глыбіні алюзій ды перажыванняў, і вельмі шчырую ідэю. Краявіды, куткі прыроды, намаляваныя ў

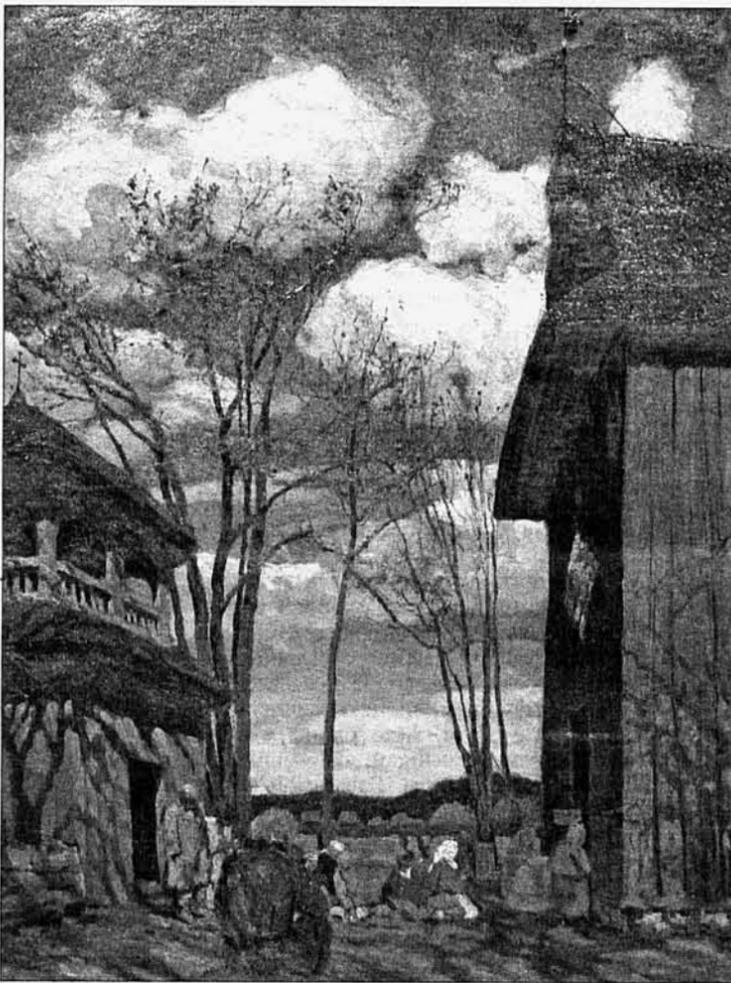
свой час Фердынандам Рушчыцам-старэйшым, ён праз сто гадоў узнавіў на фатаграфіях, каб размясціць іх побач з жывапіснымі творами (факсімільнымі рэпрадукцыямі), нібыта злучыўшы-параўнаўшы ў экспазіцыі аднаго і таго ж «месца дзеяння» дзве эпохі, дзвух гледзішчы, светаадчуванні дзвюх творчых асоб... Своеасаблівай энергетычнай дамінантай выстаўкі стала адзінае сапраўднае мастацкае палатно, работа нашага земляка Ф.Рушчыца «Ля касцёла», напісанае 105 гадоў таму,

якое захоўваецца ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі.

Між іншым, прыезд Ф.Б. Рушчыца ў Мінск паспрыяў развіццю яго творчага сяброўства з калегам, дырэктарам Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі Уладзімірам Пракапцовым, нараджэнню залуму новых беларуска-польскіх праектаў, што будзе працягам узаемасувязі ў сферы выяўленчага мастацтва, выставачнай дзейнасці.

Жыццё і несупыннае абнаўленне рознастыльвай, вынаходлівай, прафесійна сталай і дзёрзка маладой варшаўскай графікі — абнаўленне праз іерархічную сістэму штомесячных, штогадовых конкурсаў — мы адчулі, патрапіўшы на яе экспазіцыю, арганізаваную намаганнямі пані Гражыны Рушчыц пры падтрымцы Алены Рамановіч, дырэктара галерэі «Універсітэт культуры» Палаца Рэспублікі. Плён леташняга, ужо дзесятага, конкурсу мастакоў-графікаў польскай сталіцы ды Мазавецкага ваяводства размясціўся ў трох залах, даўшы магчымасць убачыць не проста найноўшае, а лепшае з лепшага ў гэтай галіне. Рытміка ліній і

Старажытны горад Бельск-Падляскі па той бок беларуска-польскай мяжы адзінаццаты раз прымаў штогадовы фестываль аўтарскай песні «Бардаўская восень». Праграма фестывальнай традыцыяна складалася з конкурсу папярэдне абраных аўтараў-выканаўцаў, якія раней у фестывалі не ўдзельнічалі, ды з выступленняў гасцей. Выступалі таксама асобы і каманды з Беларусі.

Цяпер — падрабязней. Адбор на фестываль з беларускага боку на сцэне сталічнага Дома літаратара меў форму добрага бардаўскага канцэрта даўжынёй тры з паловай гадзіны. У выніку колькасць прэзэнтантаў пменшылася з дваццаці да дзевяці, сярод якіх апынуўся і калектыў афрбеларуса Андрэя Такенданга (чатыры хлопцы, дзве дзяўчыны, дзве гітары, мандаліна, скрыпка, бубен). На этапе афармлення візаў канкурсантаў засталася восем.

Не зважаючы на змены ды перыпетыі ўнутрыпольскай сітуацыі, беларускае бардаўскае свята, маючы шматлікіх спонсараў, не заста-

Бардаўскія надзеі

ецца і без дзяржаўнай падтрымкі. Пэўную дапамогу нязменна аказвае Міністэрства культуры Польшчы, а інфармацыйнае забеспячэнне і адзін з прызоў — магчымасць запісаць уласны аўдыяальбом на прафесійнай студыі — зыходзяць ад дзяржаўнага «Радзь-Беласток». І гэтым разам асноўныя фестывальныя імпрэзы праходзілі ў Бельскім Народным Доме — павятовым ДК з добрай акустыкай і канцэртнай залай месцаў на чатырыста. І, як у нашым раённым ДК на канцэрце якой «зоркі» тут у залу таксама прыносілася маса дадатковых крэслаў, а ля сцен туліліся людзі, якім усё адно не хапіла месцаў. І, як і ў нас, танчыла-фанацела пад музыку рок-гуртоў ля сцэны школьна-ліцэйскай моладзь: гэтым годам — пад мінскі «Уліс» і беластоцкі «085» (для неабазнаных — гэта тэлефонны код колішняй сталіцы Заходняй Беларусі).

Конкурс упершыню за час існавання абышоўся без бардаў з Польшчы. Прычыны вартыя, ба-

дай, асобнай размовы. Але яны, адназначна, не ў тым, што тамтэйшая моладзь не творыць па-беларуску. Намаганнямі аднаго з колішніх прызёраў «Бардаўскай восені» Дарафея Фёніка ў Бельску ўзведзена праваслаўная каплічка. Побач — вялікі драўляны крыж, распісаны выявамі святых ды апосталаў — кожная падпісана па-беларуску дзіцячым почыркам. Партрэты рабілі 9—10-гадовыя мастакі. Кажуць, яшчэ чатыры аналагічныя крыжы Фёнік і яго выхаванцы паставілі ў наваколлі Бельска. Вандруюць, спяваюць беларускія песні...

Да гонару прэзэнтантаў з Беларусі, на сцэне ўсе яны паказалі сябе цікава. Настолькі цікава, што журы вырашыла ўсім канкурсантам даць магчымасць выступіць і другім вечарам — у гала-канцэрце, разам з ужо згаданымі рок-гуртамі, Касяй Камоцкай ды Віктарам Шалкевічам.

Уладальніца Гран-пры сёлетняга фестывальнага студэнтка Беларускага дзяржаўнага педуніверсітэта Тац-

цяна Беланогая перамагла перш за ўсё сваёй энергетычнасцю. Ёсць спартовая здольнасць — выкладвацца, і Таня паказала, што можа гэта рабіць на сцэне. А калі яшчэ дадаць абаяльнасць, добры голас ды небанальныя тэксты, то перамога стала заканамернай. Другое месца з правам запісаць альбом на «Радзь-Беласток» дасталася Жэні Собаль. Ці не самая высокая (182 см!) з удзельніц Бардаўскай восені за ўсю гісторыю, студэнтка БДПУ выканалала, пэўна, найэфектыўнейшую песню фестывалю і блюз, створаны ёю разам з братам. Трэці прыз атрымала студэнтка Тэхналагічнага ўніверсітэта з Віцебска Вольга Казанцава.

...Перад ад'ездам з Бельска каманда Такенданга пайшла ў тамтэйшую іканалісную школу — нефармальнае парамаўляццё са святаром за чаем. Сымвалічны выбар маладых беларусаў, як знак добрай надзеі. Хіба не?

Андрэй МЕЛЬНИКАЎ

для дзяцей, лібрэта якой (і дасціпныя тэксты вакальных нумароў) напісаў вядомы музыкант-піяніст, педагог і навуковец В.Яканюк. Як паведаміў А.Мдзівані, нотамі «Маленькага прынца» зацікавіўся маэстра А.Шут (на здымку — злева), мастацкі кіраўнік знамай капэлы «Sonorus», убачыўшы ў партытуры будучы музычна-сцэнічны твор і для дзяцей, і для дарослых. А вось маэстра М. Казінцу, сталаму інтэрпрэтару буйных сімфанічных твораў А.Мдзівані, аўтар давярае сваю новую аркестравую сюіту «Казанная Беларусь».

С.ВЕТКА

Падбор фатаздымкаў аўтара

штрэху, поліфанія колераў, пластычнасць спалучэння розных тэхнічных прыёмаў — уражвала ўсё. Таму і затрымлівалася публіка ля шаўкаграфіі Лешака Халдановіча (Гран-пры прэзідэнта Варшавы), ля ўзораў дасканаласці Веслава Шамоцкага (“Гняздо”, “Дрэўнік”), ля урбанізаванай “Кветкі” Андэя Попеля, ля містычнай метафары “Пустынная накішорна” Малгажаты Зарэмбы...

Работы польскіх мастакоў пачатку мінулага стагоддзя са збору Нацыянальнага музея Варшавы, экспанаваныя ў нас у выглядзе факсімільных рэпрадукцый супервысокай якасці, дасягнутай дзякуючы лічбавому метадзе капіравання, зрабілі сенсацыйнае ўражанне на глядачоў. Аўтар і куратар экспазіцыі Ганна Грахаля склала калекцыю, якая ўзрушыла не толькі як факт мастацтва, але і як факт гісторыі. І як узор стаўлення да набыткаў культуры. Падрабязная атрыбуцыя выстаўкі дала магчымасць пазнаёміцца з унікальным пантэонам асоб сапраўднага неарэнесансу, дзе кожны мастак вылучаўся не толькі найвышэйшым прафесіяналізмам, але і шырынёй эрудыцыі, грунтоўнай адукаванасцю і сур’ёзнымі дасягненнямі ў некалькіх сферах. Кракаў, Парыж, Варшава, Мюнхен, Пецярбург, Берлін, Антверпен — там прайшлі яны свае ўніверсітэты ды акадэміі. Станіслаў Высіянскі, Станіслаў Ігнат Віткевіч (Віткашы), Уладзіслаў Скачыляс, Караль Хілер, Юзаф Мэхофер, Вікторыя Гарыньска... Усе — класныя мастакі! А пры гэтым, напрыклад, Стэфан Шмай абараніў доктарскую дысертацыю па афтальмологіі, Лявон Хвістэк набыў вядомасць як філосаф, матэматык, тэарэтык мастацтва...

Яны ілюстравалі кнігі, займаліся публіцыстыкай і выдавецкай дзейнасцю, праектавалі вітражы і выявы банкнот, афармлялі інтэр’еры і працавалі чарчэжнікамі, рабілі плакаты і развівалі архітэктур, вывучалі фізіку і філалогію, вандравалі па Еўропе і гурталі суполкі аднадумцаў. Яны, дзеці новага часу, новай хвалі

Адраджэння; многія, па сутнасці, — “грамадзяне свету”, сёння ствараюць гонар польскай культуры.

Драматургія Вітальды Гамбровіча, чый юбілей шырока адзначаюць палякі, дала імпульс унікальнаму тэатральному праекту, прэзентаванаму ў межах Міжнароднага фестывалю «Белая Вежа» на берасцейскай зямлі (спектаклі «Гуляйморда» і «Свіняполіс»), а таксама на творчай тэраторыі Купалаўскага тэатра (прэм’ера «Івона, прынцэса Бургундская» ў пастаноўцы Аляксандра Гарцэва). Паказ у кінатэатры “Цэнтральны” пазнаёміў мінскую публіку з некалькімі характэрнымі польскімі мастацкімі фільмамі пачатку новага тысячагоддзя. А многія тэлегледачы атрымалі

сіламі нашай таленавітай моладзі былі ўвасоблены старонкі польскай музыкі XX стагоддзя... Зрэшты, творы знаных кампазітараў Польшчы заўсёды ў рэпертуарным актыве беларускіх выканаўцаў: дастаткова прыгадаць цыкл вечароў, зладкаваны ў Акадэміі музыкі, — “Фрыдэрык Шапэн — паэт фартэпіяна” ці прэм’еры Ансамбля салістаў “Класік-Авангард”, якім кіруе маэстра Уладзімір Байдаў.

“Восень з польскай культуры” парадавала багатым духоўна-эстэтычным ураджаем. І ў гэтым — адметнасць святкавання юбілею знамага інстытута, дзейнасць якога на працягу ўжо некалькіх гадоў ажыццяўляецца пад кіраўніцтвам энергічнага і мудрага

мажлівасць спрычыніцца да праекта «Тыдзень Польшчы» на 8 канале», дзе дэманстраваліся дакументальныя фільмы, праграмы для дзяцей і моладзі, канцэрты.

Што да ўласна канцэртаў... Увагу меламаману прывабіла праграма, зладкаваная да 185-годдзя з дня нараджэння Станіслава Манюшкі: вакальныя творы нашага славутага земляка, беларускага і польскага кампазітара-класіка, выконвалі студэнты Беларускай акадэміі музыкі. У нядаўнім канцэрце таксама

дырэктара “IP” сп. Цэзарыя Карпінскага. Фестываль мінуў, пакінуўшы ў многіх сэрцах пачуццё ўдзячнасці яго арганізатарам і ўдзельнікам — за яскравыя, размаітыя, сур’ёзныя культурніцкія акцыі, скіраваныя на ўмацаванне і развіццё гістарычных добрасуседскіх і сяброўскіх сувязяў паміж народамі Беларусі ды Польшчы.

С.БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: “Ля касцёла”; Ф. Б. Рупіч; кадр з фільма рэжысёра Е.Хофмана “Старая байка”
Фотападбор аўтара і К.Дробава

Анатоль ФРАНС (1844—1924) — класік французскай літаратуры, паэт, празаік, крытык. Аўтар раманаў і апавесцяў “Востраў пінгвінаў”, “Богі прагнуць”, “Карыньскае вяселле”, “Балтазар”, “Бунт анёлаў”, п’ес і навел.

Анатоль ФРАНС

Амікус і Цэlestын

Жоржу дэ Порга-Рыш

Укленчыўшы на падлозе дзікага грота, пустэльнік Цэlestын сустракаў Вялікдзень у малітвах. У гэтую анёльскую ноч палахлівыя дэмані абрынаюцца ў бездань. І пакуль ценя пакрываў зямлю, а бязлітасны Анёл лунаў над Егіптам, Цэlestын трымцеў, ахоплены страхам і непакоем. Ён чуў з глыбіні лесу мяўканне дзікіх каткоў і меладзны голас рапух. Пасярод глыбокай цемры яго апанаваў сумніў, а ці здзейсніцца вялікі цуд. Але, калі ён убачыў, што настане дзень, то радасць увайшла ў ягонае сэрца разам са святанкам. Ён ведаў, што Хрыстос уваскрэс, і ён гукнуў:

— Ісус выйшаў з труны! Любоў перамагла смерць, алілуя! Ён уздымаецца ў ззянні над пагоркам! Алілуя! Усё існае адноўлена і выбаўлена. Цемра і зло рассяяны; ласка і святло запаўняюць свет. Алілуя!

Пустэльнік Цэlestын выйшаў са свайго грота і накіраваўся ў каплічку, што стаяла непалаток, каб адзначыць святы Вялікдзень.

Ідучы па лесе, ён убачыў пасярод палляна прыгожы бук, з набухлых пупышак якога ўжо вылезлі пшчотна-злённыя лісцікі; гірлянды плюшчу і лянныя стужкі звисалі з галін да самай зямлі. Выцінанкі і малюны, прымацаваныя да каржакаватага ствала, былі прысвечаны маладосці і каханню, а сям-там гліняныя Эрасы з распасцёртымі крыльцамі і ў падхопленых ветрам туніках гойдаліся на галінах. Убачыўшы гэта пустэльнік Цэlestын нахмурыў свае сівыя бровы:

— Гэта дрэва фея, — прамовіў ён, — і мясцовыя дзяўчаты прынеслі ім дары, паводле старажытнага звычайу. Усё маё жыццё прайшло ў барацьбе з феямі. Проста немагчыма ўявіць сабе, як мяне бянтэжаць гэтыя малыя стварэнні. Яны не супраціўляюцца адкрыта. Штогод на жніво я выганяю злых духаў, як прынята абрадам, і спяваю ім Евангелле паводле святога Яна. Лепшага сродку не можа быць. Свянцоная вада і Евангелле паводле святога Яна прымушаюць іх уцякаць, і пра гэтых паненак не чуваць усю зіму. Але яны вяртаюцца зноў увесну, таму трэба каторы год пачынаць усё нанова.

Феі дробненькія, цэлы рой можа паяліцца на адным кусце глогу. Да таго ж яны зачароўваюць маладых хлапцоў і дзяўчат.

На старасці я падслеп і не магу іх больш разгледзець. Яны кпяць з мяне, падбіраюцца пад самы нос і тузаюць за баралу. Але ў дваццаць гадоў я бачыў, як яны вадзілі карагоды на палянах у вянках пад святлом месяца. Пяне Божа, каторы стварыў нябёсы і расу, будзь слаўлены ў Тваіх стварэннях! Але чаму Ты стварыў паганскія дрэвы і цудатворныя крыніцы? Чаму пасяліў пад арэшнікам пяхоу-мандрагору? Гэтыя з’явы прыроды штурхаюць моладзь на грэх і ствараюць незлічоныя цяжкасці для анахарэтаў, што, як я, імкнуцца надаць святасць усяму існаму. Раней дастаткова было Евангелля паводле святога Яна, каб прагнаць дэманаў! Але цяпер гэтага мала, і я не ведаю, што рабіць.

І калі добры пустэльнік, уздыхаючы, пайшоў далей, дрэва (а гэта была фея) ціхенька прашамацела:

— Цэlestын, Цэlestын, мае пупышкі — гэта і ёсць яйкі, сапраўдныя велікодныя яйкі! Алілуя! Алілуя!

Цэlestын ішоў па лесе, не падымаючы галавы. Ён тупаў з цяжкасцю па сцяжыне пасярод цярноўніка, які абдзіраў яму вопратку. Нечакана з гушчару выскачыў малады хлапец і загарадзіў дарогу. Ён быў прыкрыты скурай нейкай жывёліны і нагадваў хутчэй фаўна, чым хлопца. У яго быў пранізлівы позірк, кірпаты нос і смяшлівы твар. У кучаравых валасак над зухаватым тварам хаваўся маленькі рожкі. Вусны алжылі вострыя і беляыя зубы, а пад падбародкам тырчэлі дзве пасмы белых валасоў. Заліццты пушок зіхаў на ягоных грудзях. Ён быў жвавы і спрытны, а ногі з капытамі засціла трава.

Цэlestын, які валодаў усімі ведамі,

што дае медытацыя, адразу ж зразумеў, з кім мае справу, і ўзняў руку, каб класіці крыж. Але фаўн схавіў яго за руку і не дазволіў скончыць магутны жэст:

— Добры пустэльнік, — сказаў ён, — не праклінай. Сёння для мяне, як і для цябе, святочны дзень. Будзь літасцівы і не засмучай мяне ў гэты святочны дзень. Калі хочаш, мы прагуляемся разам, і ты пабачыш, што я не нячысцік.

На шчасце, Цэlestын быў выдатна абазнаны ў свяшчэнных навуках. Ён успомніў, што святога Гераніма суправаджалі ў ягоных падарожжах па пустыні сацытры і кентаўры, яны нават спавядаліся яму.

Пустэльнік сказаў фаўну:

— Фаўн, уславім Госпада. Кажы. Кажы: Ён уваскрэс.

— Ён уваскрэс, — адказаў фаўн. — Ты бачыш, як я радуся.

Сцяжына пашырэла, і яны пайшлі побач. Пустэльнік задумлена разважаў сам сабе:

“Гэта не дэман, бо ён спавядаўся. Добра, што я не засмуціў яго. Прыклад вялікага святога Гераніма не прайшоў для мяне дарэмна”.

Зірнуўшы на свайго казланогога спадарожніка, Цэlestын спытаўся:

— Як цябе зовуць?

— Амікус, — адказаў фаўн. — Я жыву ў гэтым лесе, бо тут нарадзіўся. Я прыйшоў да цябе, ойча, таму што ў цябе з тваёй доўгай сівай бародой такі добрачылівы выгляд. Мне здаецца, што пустэльнікі — гэта фаўны, знясіленыя гадзі. Калі я састарэў, то зраблюся падобным на цябе.

— Ён уваскрэс, — прамовіў пустэльнік.

— Сапраўды, уваскрэс, — адказаў Амікус.

Кажучы гэта, яны ўскараскаліся на пагорак, дзе ўзвышалася капліца, прысвечаная Богу. Капліца была маленькая і грубаватая па канструкцыі. Цэlestын пабудаваў яе ўласнымі рукамі з абломкаў храма Венеры. Унутры збудавання стаяў алтар Госпада, бясформенны і пусты.

— Укленчым, — прамовіў пустэльнік, — і праспяваем алілуя, бо Ён уваскрэс. А ты, цёмнае стварэнне, заставайся на калянах, пакуль я буду правіць богаслужбу.

Але фаўн палышоў да пустэльніка, паглядзіў яго па бародзе і сказаў:

— Добры стары, ты мудрэйшы за мяне і ўмееш бачыць нябачнае. Але я лепш за цябе ведаю лясы і крыніцы. Я прынясу Богу лісце і кветкі, бо ведаю адхоны, дзе кросы сустракаюцца з ліловымі шчыталісцікамі, лугі, дзе першачыт красуе злённымі суквеццямі. Я адрозніваю па лёгкім паху амялу ад яблыні-дзічкі. А хмызняк чорнага цярноўніка ўкаранаваны цяпер снегам кветак. Пачакай мяне, стары.

У тры казліныя скачкі ён знік у лесе, а калі вярнуўся, Цэlestыну падалося, што ён бачыць, як шыбуе куст глогу. Амікус хаваўся пад духмяным покрывам раслін. Ён развесіў гірлянды кветак на алтары, пакрыў яго фіялкамі і сур’ёзна прамовіў:

— Гэтыя кветкі для Бога, які стварыў іх!

І пакуль Цэlestын правіў Святую Імшу, казланогі, схіляючы да зямлі сваю рагату галаву, пакланяўся сонцу і казаў:

— Зямля — гэта плянае яйка, якое ты, сонца, свяшчэннае сонца, апладніла!

З таго дня Цэlestын і Амікус жылі разам. Пустэльніку не ўдалося, нягледзячы на ўсе намаганні, растлумачыць паўчалавеку нявыказаныя таямніцы. Але з тае пары з ласкі рулівага Амікуса капліца сапраўднага Бога заўсёды была ўпрыгожана гірляндамі і кветкамі лепш за дрэва феяў. І богабойны святар казаў: “Фаўн — гэта гімн Госпаду”.

На пагорку, дзе Цэlestын пабудаваў некалі лядачую каплічку, якую Амікус ўпрыгожваў кветкамі гор, лясоў, рэк і азёр, цяпер узвышаецца касцёл, які адносіцца ажно да XI стагоддзя. Гэта месца паломніцтваў. Вернікі ўшаноўваюць тут добрую памяць святых Амікуса і Цэlestына.

Пераклад з французскай Валеры БУЙВАЛ

Спадарожнік

2005

і дарадца

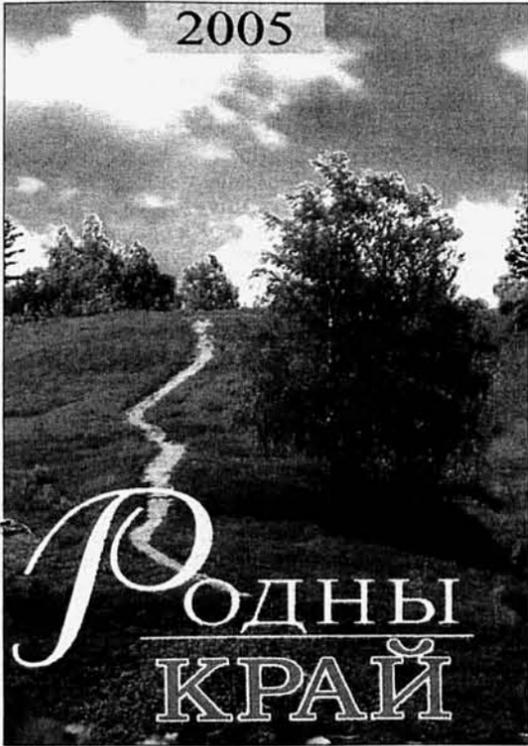
Набыўшы свой календар, жыць будзеш па беларускім часе. У гэтым пераканаліся-ўпэўніліся нашы суайчыннікі, якія ўжо без малага паўтара дзесятка гадоў карыстаюцца календаром “Родны край”.

Ненадакучлівы ўніверсальны спадарожнік штодзённага побыту, ён і пра спрадвечныя народныя святы нагадае, і пра знамянальныя даты ў жыцці дзяржавы, і пра юбілеі выбітных людзей, і пра з’явы астранамічныя. Календар падкажа сакрэты догляду пакаёвых раслін і агародных культур, падзеліцца рэцэптамі смачнага харчавання і народнай касметалогіі. Тут знойдзеш пазнаваўчую інфармацыю для інтэлектуалаў і чытанку для немаўлят...

“Родны край” не дасць забыцца на добрыя беларускія традыцыі, старонкі гісторыі, мастацкую спадчыну. А галоўнае — на родную мову.

Дзякуючы выдавецтву “Беларусь” у многіх з нас ізноў з’явіцца гэты маўклівы хатні дарадца. Адрыўны календар “Родны край” на 2005 год, падрыхтаваны рэдактарам-складальнікам Валянцінай Пінчук у садружнасці з актывам кампетэнтных аўтараў, выйшаў у свет накладам 15 тыс. асобнікаў.

С.Б.

Жывапіс на... целе

Сёння татуіроўка не выклікае ў людзей такой рэакцыі, як некалькі дзесяткаў гадоў таму. Больш таго, яна ператварылася ў сапраўднае мастацтва. Гэта цэлая імперыя моды са сваімі законамі жанру. Яна дайшла да свецкага грамадства, нягледзячы на тэндэнцыю вяртання да першабытных вытокаў. Для адных людзей татуіроўка мае глыбокі філасофскі сэнс. Для другіх з'яўляецца паведам моды. Сёння цікавасць да ўпрыгожвання

займу татуіровак, нанесеных на цела, магла пазайздросціць любая мастацкая галерэя свету. Да прыкладу, на руках і бёдрах жрыцы бога Хета, Амуны, муміфіцыраванае цела якой адносяць да перыяду праўлення XXI Дынастыі (2160 — 1994гг. да н. э.), можна разгледзець зграбныя паралельныя лініі, а ніжэй пупка размешчаны мудрагелісты арнамент з канцэнтрычных колцаў.

Дарэчы, такія ж татуіроўкі знойдзены на саркафагах, у якіх пакоіліся муміі некаторых егіпецкіх кіраўнікоў. Паводле мер-

мясі разнастайных натуральных фарбавальнікаў, якія ўвадзілі ў адкрытыя раны. Сёння працэс стварэння татуіроўкі выглядае значна прасцей і не так жудасна. “Дзякуючы спецыяльнаму абсталяванню, якое працуе па прыцыпе швейнай машыны, пры нанясенні татуіроўкі можна карыстацца як адной, так і дваццацю іголках адразу, — расказвае Віктар. — Іголка пранікае пад скуру на 0,1 — 0,2 міліметра. Так робіцца контур малюнка — пачатковы этап працы”. Паводле слоў майстра, не існуе

Сімвал прыгажосці і... знявагі

Раней татуіроўка выкарыстоўвалася для вызначэння палітычнага і рэлігійнага статусу, доблесці ў баях і... прыгажосці. Аднак, у вялікіх і больш складаных па сваёй структуры фармацыях татуіроўка паступова страціла высокае прызначэнне. Напрыклад, старажытныя грэкі і рымляне карысталіся спецыяльнымі тату для

траавангардам, заўтра можа ператварыцца ў сімвал мяшчанства і безгустоўнасці. Майстар Віктар не адмаўляе і не прымушае кліента рабіць татуіроўку. “Прыходзячы да нас, людзі разумеюць, што тату робіцца на ўсё жыццё. Яны, як правіла, самі выбіраюць адзін або некалькі малюнкаў для татуіроўкі згодна сваёй фантазіі або па каталозе. На іх аснове я магу нешта параіць кліенту”, — расказвае Віктар. Між тым, паводле яго слоў, найбольшай папулярнасцю сёння карыстаюцца арнаменты. А вось самае распаўсюджанае некалі сярод дзяўчынак месца нанясення тату — вакол пупка і на жываце — сёння не такое актуальнае, як раней. Дарэчы, кошт такога задавальнення так жакожы ад памеру тату. Мінімальнае цана складае 66 тысяч рублёў за 30 квадратных сантыметраў.

Татуіроўкі і час

свайго цела расце з неверагоднай хуткасцю. Аб гэтым сведчыць адкрыццё мноства салонаў. У адзін з іх пад назвай “У Лісіцы” я і адправілася, каб разгадаць сакрэты старажытнага віда мастацтва.

Майстар татуіроўкі Віктар займаецца тату з 1986 года. “Першыя эксперыменты пачаліся яшчэ ў арміі, — успамінае ён. — Я вельмі добра маляваў, а мой таварыш рабіў тату па эскізе. Так мы з ім і спрацавалі. Пасля я пачаў займацца татуіроўкай прафесійна. І вось ужо на працягу зямі з паловай гадоў аказваю так званы бытавыя паслугі насельніцтву ў салоне “У Лісіцы”.

Адзначу, што мастацтва тату з’явілася не з паловай гадоў таму, а значна раней. Да нашых дзён дайшло некалькі цікавых фактаў са свету татуіровак. Так, калі кароль Уільям Заваўнік разбіў войска англійскага караля Гарольда ў баі пры Гасцінгсе ў 1066 годзе, цела згубленага без весткі манаха было апазнана па імені яго жонкі. Яно было вытатуіравана “на сэрцы” мужа.

Іншы прыклад даволі ўражваючых татуіровак археолагі знайшлі высока ў гарах Алтая. Гэта цэлы “Правадыра”, “Воіна” і “Прынцэсы”. Вучоныя адносяць іх да IV стагоддзя да нашай эры. На кожнае цела нанесены характэрныя татуіроўкі, якія, як мяркуюцца, з’яўляюцца прызнакамі саслоўнага адрознення. Да прыкладу, на правым плячы “Воіна” намалювана неверагодна відовішчная сцена палавання на аленяў. А вось арнаментальнае кола, нанесенае на спіну “Правадыра”, і па сённяшні дзень з’яўляецца для гісторыкаў складанай галаваломкай.

Аднак, у кнізе даследчыка ў галіне гісторыі татуіровак Сціва Гілберта прыводзяцца дадзеныя пра тое, што прадстаўнікі некаторых этнічных груп Сібіры і зараз выкарыстоўваюць падобныя тату ў якасці болесуцісальнага сродку.

Дызайн як саслоўная прыналежнасць

Што тычыцца егіпецкіх мумій, дык разнастайнасці ды-

кавання вучоных, у дадзеным выпадку дызайн малюнкаў адлюстроўвае саслоўную прыналежнасць “гаспадара”, што з пункту гледжання егіпталогіі, з’яўляецца неверагодна важнай інфармацыяй. Нагадаю, згодна рэлігійным уяўленням старажытных егіпцянаў, саслоўная левіца захоўваецца і пасля смерці. Такім чынам, татуіроўкі маглі выступаць у якасці своеасаблівага “дакумента”, які пацвярджаў прыжыццёвы статус іх уладальніка.

У старажытныя часы падчас татуіравання кожу пракалывалі пры дыпамозе тоўстых іголак. Іх, як правіла, забівалі пад эпідэрміс драўлянымі малаткамі. А ў якасці фарбы выкарыстоўвалі ўсё, што пападалася пад руку — ад сажы да су-

прыцыповай розніцы паміж нанясеннем чорна-белай і каларовай татуіроўкі. “Галоўнае для мяне, каб малюнак быў цікавым, тады ад працы атрымоўваеш неверагоднае задавальненне”, — прызначае ён. На маё пытанне, як кліент пераносіць боль пры нанясенні татуіроўкі, Віктар адзначае, што такі працэс можна ахарактарызаваць хутчэй, як непрыватны, чым балючы. “Справа ў тым, што ўнутраная частка рук, ног, жывот, грудзі і бакі — самыя чулівыя месцы на цэле чалавека. Аднак, нягледзячы на гэта, кожны кліент пераносіць працэс нанясення тату па-свойму. Між тым, у салоне працуе ўрач, які робіць анестэзію, каб “прытупіць” боль”, — падкрэсліў Віктар.

бандытаў і рабоў. І ў 787 годзе нашай эры было пакладзена табу на гэты від мастацтва. Існавалі нават рэцэпты для знішчэння татуіроўкі на цэле чалавека. Пазбавіцца ад малюнка можна і сёння. Але вынікі такога працэсу менш прыгожыя, чым стварэнне тату. Паводле слоў Віктара, татуіроўка выводзіцца пры дапамозе лазера. Аднак, гэты працэс больш балючы, чым яе нанясенне. Акрамя таго, на месцы тату застаюцца шрамы.

Тым не менш, менавіта табу мы абавязаны тым, што мастацтва татуіроўкі дайшло да нашых дзён. Уявіце сабе Японію, дзе першыя тату з’явіліся як мінімум некалькі тысячагоддзяў таму і мелі статус прыгожага, паколькі датычыліся таленту і фантазіі. Прайшоў час, і ў 720 годзе нашай эры японцы ператварылі татуіроўку ў сімвал ганьбы, знявагі і пакарэння.

Адной з характэрных рысаў татуіроўкі з’яўляецца яе пастаянства — яна не знікае сама па сабе па працягу жыцця чалавека. Менавіта ў гэтым і заключаецца праблема, паколькі мода сучаснага свету змяняецца. Умоўна кажучы, сёння дамінуюць тэматыка крымінальнага свету, а заўтра перавага будзе аддаваць звар’яцелай, крывавай пачвары. Так, нават з пункту гледжання даволі далёкай гістарычнай і археалагічнай перспектывы ў самой татуіроўцы няма нічога дрэннага, за выключэннем аднаго — яе непрыватнасці да часу. Таму адзіная парада, якую я дазволю сабе прапанаваць тым, хто вырашыць ператварыць сваё цела ў жывы малюнак — падумайце спачатку пра заўтрашні, а яшчэ лепш пра паслязаўтрашні дзень. Час і звычай мяняюцца. Тое, што сёння з’яўляецца ульт-

Зазірнуць у малюнак

Мяркую, кожны пагадзіцца з тым, што любое мастацтва ўздзейнічае на псіхалагічны стан чалавека. А калі размаўляць пра такі нетрадыцыйны від жывапісу, як жывапіс на ўласным цэле, псіхалагічны аспект асабліва важны. Ён звязаны з пабуджалым матывам нанясення татуіроўкі. Калі яна зроблена свядома, з разуменнем сутнасці і прызначэння, дык становіцца своеасаблівай візітнай карткай, замацоўвае за чалавекам пэўны імідж. Таму, акрамя асноўнага сэнсу тату, ёсць і другі, які растлумачвае татуіроўкі на духоўным і рэлігійным узроўні. Сувязь сімвалаў тату з гэтымі трактоўкамі дае магчымасць зазірнуць у малюнак, вызначыць яго сэнс.

Такім чынам, журавель ва ўсіх культурах з’яўляецца сімвалам алегорыі справядлівасці і даўгалецця, а таксама літасцівай душы. У егіпецкай іерагліфічнай сістэме фігура арла азначае цяпло жыцця, пачатак, дзень. Птушка характарызуецца хуткасцю, асацыяцыяй з громам і агнём, азначае рытм гераічнай высакароднасці. Арал у паветры і леў на зямлі — амаль адно і тое, таму птушку падчас малююць з лівняй галавой. У сармацкім мастацтве арал з’яўляецца сімвалам маланкі.

Малюнак з выяўленнем зоркі мае адзінае значэнне. Аднак, мяркуюцца, што ён схільны да шматзначнасці. Зорка падтрымлівае сілу духу, які выступае супраць сілы цемры. Нагадаю, што ў часы егіпецкіх іерогліфаў сэнс зоркі трактаваўся як “браць пачатак”.

Воўк — сімвал доблесці ў рымлян і егіпцянаў. Скандынаўская міфалогія расказвае пра страшэннага ваўка Фенрыру, які разрываў жалезныя ланцугі, і ў выніку быў заперты ў нетры зямлі. Існавала думка, што падчас канца свету гэта пачвара вырвецца з плену і... з’есць сонца. Тут воўк выступае сімвалам злога пачатку.

Аднак, нягледзячы на тлумачэнне сэнсу малюнкаў татуіровак, мой суразмоўца лічыць, што людзі часцей за ўсё спрабуюць закласці ў тату, якую яны выбралі, свой сэнс. На погляд майстра, гэта і ёсць правільны падыход да разумення малюнка.

Марына ЦЯРЭПЧАНКА

Сямейны альбом

Да дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча

Гэты альбом перагортваем з асабістым пачуццём. І не толькі таму, што ён належыць сям'і аднаго са знакамітых пісьменнікаў Беларусі, але і таму, што Караткевіча няма ўжо з намi два дзесяцігоддзі. Яго раптоўная смерць адгукнулася ў сэрцах усіх, хто яго ведаў. Абаяльнасць Уладзіміра Сямёнавіча была адлюстраваннем яго ўнутранага багацця, яго характару, што дапамагаюць зразумець і фотаздымкі з сямейнага альбома.

Мы перабіраем іх з Раісай Валер'еўнай — пляменніцай пісьменніка. Няма ўжо яго маці, Надзеі Васільеўны, бацькі Сямёна Цімохавіча, сястры Наталлі, брата Валеры і жонкі Валянціны. Гледзячы на здымкі, вяртаемся ў мінулае. Разам з намi ў летнім садзе за сталом муж Раісы — Юры і яе пляменнік Яўген — сын Алены, дачкі Наталлі. Ціха вядзём гаворку. На стале — клубніцы, гарбата, цукеркі.

Цяжка паверыць, што прайшло ўжо столькі часу пасля смерці Уладзіміра Сямёнавіча і што няма ў жывых трох жанчын, якія былі побач з ім: маці, сястры і жонкі... Я нагадваю Раісе Валер'еўне пра яе працу ў аршанскім музеі, пра пашырэнне экспазіцыі "Жыццё і творчасць Караткевіча". Паколькі яна збіралася ў паездку, расказала ёй планы правядзення юбілейнага Дня памяці У. Караткевіча. У гэты дзень у будынку музея, а таксама ля помніка пісьменніку ў Прыдняпроўскім парку сабраліся аршанцы, тыя, хто асабіста ведаў Уладзіміра Сямёнавіча.

У музейнай экспазіцыі ўпершыню былі выстаўлены асабістыя рэчы пісьменніка, рэдкія фотаздымкі, пасмяротная маска, скульптурныя і жывапісныя партрэты, зробленыя беларускімі мастакамі.

Ля помніка адбыўся літаратурна-мемарыяльны мітынг, дзе чыталі свае творы, прысвечаныя Караткевічу, члены аршанскага літаб'яднання "Прыдняпроўскія галасы", а таксама пісьменнікі з Мінска і Віцебска. У другой палове дня ў музеі пачаўся музычна-песенны марафон аршанскіх бардаў, прысвечаны памяці нашага выдатнага земляка. Былі светлыя ўспаміны, гучалі вершы і песні. Мы ганарымся за наш горад, які даў свету Уладзіміра Караткевіча.

Так усё і адбылося дваццаць пятага ліпеня...

Святлана КУСПІЦ,
загадчыца музея У. Караткевіча,
г. Орша

НА ЗДЫМКАХ:

Сям'я Караткевічаў, 1953 г.

Першы рад: маці — Надзея Васільеўна, Надзея Кучкоўская (пляменніца), бацька пісьменніка — Сямён Цімафеевіч, Рая Караткевіч (пляменніца).

Другі рад: Наталля Сямёнаўна (сястра), Уладзімір Сямёнавіч Караткевіч

Надзея Васільеўна Караткевіч, маці пісьменніка. (25.07.1893—16.12.1977)

Васіль Юльянавіч Грынкевіч, дзед Караткевіча (29.04.1861—12.07.1945)

У. Караткевіч і В. Нікіціна пасля рэгістрацыі шлюбу, 19.02.1971 г.

У. Караткевіч з сястрой Наталляй і маці Надзеяй Васільеўнай, 1963 г.

Сямён Цімафеевіч Караткевіч, бацька пісьменніка (15.02.1887—21.09.1959)

Пліта ля помніка У. Караткевічу ў Прыдняпроўскім парку Оршы (скульптар І. Голубеў).

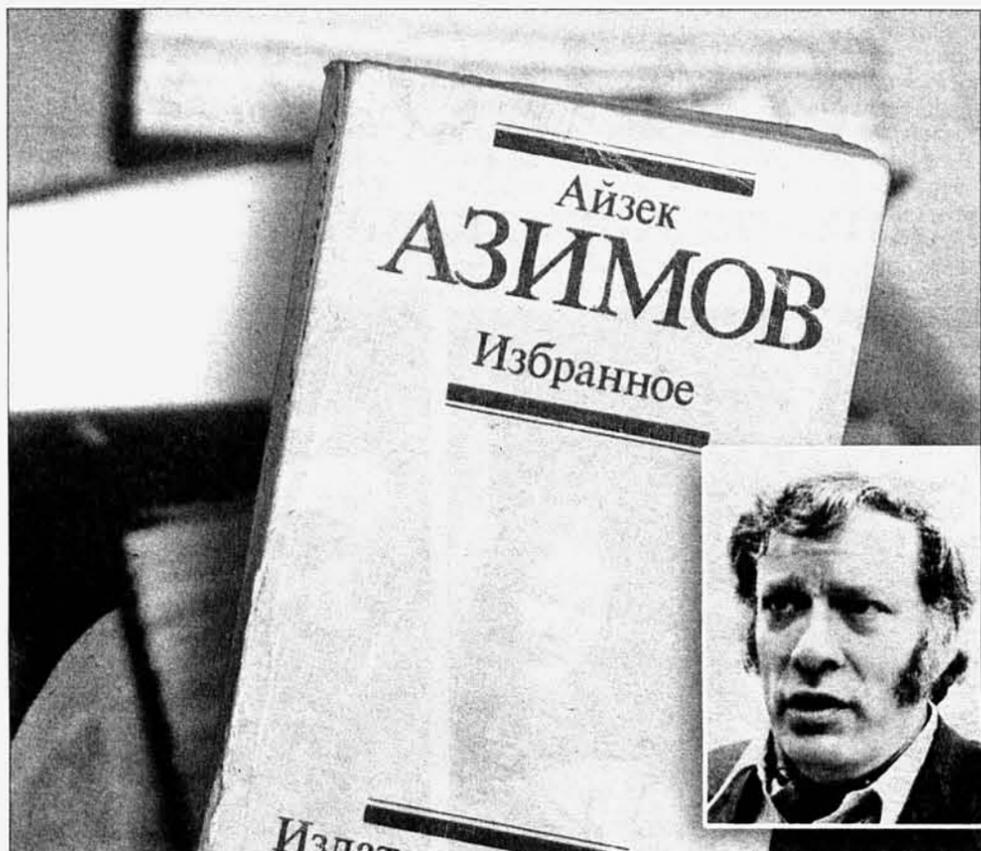
Фотаздымкі з сямейнага архіва

26 лістапада 2005 г. у Оршы адбудуцца ўрачыстасці, прысвечаныя 75-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча. Да юбілею мяркуецца пашырыць экспазіцыю музея пісьменніка.

Музейны комплекс "Гісторыя і культура Аршаншчыны" звяртаецца з просьбай да ўсіх прадпрыемстваў, арганізацый вобласці і рэспублікі, да прыватных прадпрыемальнікаў, прыхільнікаў творчасці пісьменніка, жыхароў Беларусі аказаць матэрыяльную дапамогу для адкрыцця сталай экспазіцыі Музея Уладзіміра Караткевіча. Мы будзем вельмі ўдзячны ўсім, хто адгукнецца на гэту просьбу. Вашы імёны будуць занесены ў "Кнігу сяброў" Музея У. Караткевіча.

Ахвяраванні просім пералічваць на разліковы рахунак аддзела культуры Аршанскага гарвыканкама № 3732000000116 МФО 647 ААБ "Беларусбанк", УНН 300054045, ОКПО 02233622 з адзнакаю "Пожертвование Музею В.С. Караткевича для создания экспозиции, укрепления материально-технической базы".

Прамiнула больш за дзесяцігоддзе, як не стала Айзека Азімава — сусветна вядомага амерыканскага пісьменніка і навукоўца, аднак імя яго па-ранейшаму прыгадваюць не толькі аматары фантастычнага і навукова-папулярнага жанраў, але і людзі, якім не ўсё адно, што будзе з чалавецтвам заўтра... Ці не таму, што многія прагнозы ягонай навуковай фантастыкі збыліся і змянілі тым самым акаляючы нас свет?

У таго, хто не любіць

фантастыку, можа быць... атрафія ўяўлення!

З маленькай вёсачкі — праз мора

У кнігах Айзека Азімава даволі дакладна прадказаныя некаторыя сацыяльныя тэндэнцыі і катаклізмы. Сведкі таму — шматлікія чытачы, большасць з якіх пражывала на савецкай тэрыторыі; на гэтых творах выхоўвалася не адно пакаленне нашых суграмадзян. Чытаюць яго і сёння. І вельмі мала хто ведае, што карані славага творцы, якога называюць амерыканскім пісьменнікам, — на Беларусі...

Продкі Азімава, пра якіх ён, дарэчы, неаднойчы згадваў у песнях колах, кажучы, што ведае іх да пятага калена, жылі ў мястэчку Пятровічы. Да рэвалюцыі яно знаходзілася ў Клімавіцкім уездзе Магілёўскай губерні. Сёння гэта вёска Шумяцкага раёна Смаленскай вобласці. А калі нарадзіўся будучы пісьменнік — у 1920 годзе, — Пятровічы належалі нядоўга тады праіснаваўшай Гомельскай губерні Расійскай Сацыялістычнай Федэратыўнай Савецкай Рэспублікі.

З таго, што напрыканцы XIX стагоддзя ў мястэчку Пятровічы пражывала ўсяго каля тысячы жыхароў, Айзек Азімаў, ужо жывучы ў Амерыцы, доўгі час не мог на розных геаграфічных картах знайсці гэтую кропку. Нават задумаў некалькі зварнуцца да савецкага кіраўніцтва распавесці пра лёс роднай вёскі, але так і не рашыўся. Але падчас службы ў амерыканскай арміі яму трапілася карта СССР, на якой ўсё было падрабязна ўказана. Так ён зразумеў, што населены пункт існуе, не знік...

У гэтым мястэчку, што месціцца на прамой паміж Мсціславам і Рославам, жыхары падзяліліся пароўну: беларусы і яўрэі. Першыя займаліся адвечнымі сялянскімі справамі, хатняй гаспадаркай і рамяством. Другія, як іх суайчыннікі паўсюль на зямлі, гандлявалі, давалі ў пазыку пад працэнты, трымалі шынкі, скуплялі ўраджай зерневых культур, што вырошчвалі суседзі-сяляне. Нягледзячы на тое, што, як сцвярджаў сам пісьменнік, згадваючы словы бацькі,

яўрэі жылі многа лепей і багацей за сялян-беларусаў, пагромаў у мястэчку ніколі не было.

У 1917 годзе бацька Азімава захварэў на тыф. А тым часам адбылася і большавіцкая рэвалюцыя. Усё становілася з ног на галаву: вынішчаліся саслоўі, людзей без дай прычыны расстрэльвалі цэлымі сем'ямі, адбіралася ўсё і ва ўсіх. Эканоміка самай багатай ліберальнай краіны свету была знішчана. Адчулі на сабе «цуд» станаўлення «дыктатуры пралетарыята» і ў маленькіх Пятровічах. Інфляцыя, недахоп прадуктаў (чаго ніколі і ні ў якія часы да рэвалюцыі не было). А тут яшчэ ў сям'і Азімавых з'явіўся маленькі Айзек.

У хуткім часе брат маці, які яшчэ да 1917 года з'ехаў шукаць шчасця-долі ў Амерыку, даслаў ліст з прапановай прыехаць да яго жыць. Так ва ўзросце трох гадоў хлопчык стаў эмігрантам. Варта адзначыць, што нягледзячы на страшныя 20-я гады, збегчы з краіны Саветаў яўрэям было прасцей, чым людзям іншых нацыянальнасцей. І хаця сям'я Азімавых скардзілася на цяжкае жыццё на радзіме, на галечу і недахоп сродкаў, прыехаўшы на амерыканскі кантынент, бацька адкрыў... сваю кандытарскую ў Брукліне.

Чытач, навуковец, пісьменнік

Хлопчык рана пачаў чытаць фантастычныя гісторыі, якія друкаваліся ў танных часопісах. Пройдзе шмат часу, перш чым ён сам пачне пісаць і пераедзе ў Манхэттан, дзе з-пад ягонага пера выйдучы лепшыя творы. А перад тым давядзецца Айзеку працаваць хімікам на верфі ВМС ЗША ў Філадэльфіі, спазнаць армейскую службу на Гавайскіх астравах, скончыць навучанне ў Калумбійскім універсітэце (там ён атрымаў навуковую ступень доктара філасофіі) і нейкі час нават выкладаць у гэтым самым універсітэце біяхімію.

Гэтага чалавека цікавіла ўсё: фізіка,

астраномія, матэматыка, геаграфія, этымалогія, старадаўняя гісторыя, міфалогія, літаратуразнаўства, рэлігія... Вось так, шчыруючы ў дакладных навук, ён судакранаўся з навукамі гуманітарнымі. Лёгкасць і даходлівасць тлумачэння самых здавалася б складаных тэм выклікалі жывую цікаўнасць да яго кніг, павялічваючы колькасць чытачоў. «Фантастычнай літаратурнай машынай» сталі зваць самога аўтара; ён насамрэч працаваў як машына. «Хуткасць маёй працы абмяжоўваецца хуткасцю друкавання на машыныцы», — прызнаваўся А. Азімаў.

З напісаных ім звыш 400 кніг больш за палову — навукова-папулярная літаратура. Аднак, на рускую мову, нягледзячы на мноства рускамоўных прыхільнікаў ягонай творчасці, дагэтуль перакладзена толькі нязначная частка кніг.

Футуролагі і фантасты

Любімым пытаннем журналістаў да творцы было: «Адкуль вы бераце такія цікавыя ідэі?» На што Айзек Азімаў зазвычай адказваў: «Думаю, думаю і яшчэ раз думаю, пакуль што-небудзь не прыйдзе ў галаву. Задача, скажу вам, не з лёгкіх, бо калі мая жонка Джанет раптам уваходзіць у пакой, дык палюхаецца, палічыўшы, што я моцна пакутую ад цялеснага болю. «Што здарылася?» — крычыць яна. І тады я гавару ў адказ, што проста думаю...»

Ці думаў ён так і над сваім першым апавяданнем, якое напісаў у 19-гадовым узросце, невядома. Аднак твор аказаўся прарочым. Там апісваўся палёт на Месяц, які, па разліках пісьменніка, павінен быў адбыцца ў 70-я гады. Праўда, як вы ведаеце, гэтая падзея здзейснілася на дзесяцігоддзе раней. «Але я аказаўся правы ў адной важнай дэталі: да мяне ўсе пісьменнікі апісвалі ўрачыстае ўзрушэнне, з якім чалавецтва сустрэне падобнае дасягненне. Ні ў адным творы не былі паказаныя не-

прыхільнікі даследаванняў космасу. Затое я ўпершыню ў гісторыі літаратуры прадказаў, што многія будуць патрабаваць, каб чалавецтва не лятала на Месяц і ў Космас, а спярша навучылася лепей абудзтва свае справы на Зямлі». Ганарлівая пыха і любоўнае сабой гучаць у многіх інтэрв'ю А. Азімава.

Першы зборнік апавяданняў «Я, робат» прынес маладому пісьменніку папулярнасць. Раманы «Канец вечнасці», «Самі богі», трылогія «Падмуркі» (паруску «Основания») адкрылі, як кажуць, новую эпоху ў фантастыцы. Пісьменніка радавала тое, што самыя шалёныя ідэі можна апісваць і друкаваць, і яны — спакойна, проста, і без усялякай іроніі — успрымаліся публікай...

Пасля тэхнагеннай фантастыкі з'явілася цікаўнасць да, так бы мовіць, фантастыкі сацыяльнай. Гэта былі 60—70-я гады XX стагоддзя. Аўтары апісваюць наступствы перанасялення і змянення прыродных рэсурсаў, распісваюць жахі пасля таго, як чалавецтва перажыве ядзерную вайну і да т.п. З'яўляецца на старонках кніг і экалагічная тэма, прынамсі забруджванне тэрыторый. Фантастаў цікавіць і медыцына, праўдзівей кажучы, адна з яе таямнічых галін — генетыка...

Дарэчы, існуе такая навука — футуролагія. Яе спецыялісты займаюцца тым, што прагназуюць развіццё падзей на будучыя дзесяцігоддзі і нават... на стагоддзі! Некаторыя лічаць пісьменнікаў-фантастаў першымі футуролагамі. Дарэчы, кажуць, што амаль усе навукоўцы-футуролагі вельмі любяць чытаць фантастыку. Нічога дзіўнага. Сам Азімаў лічыў, што чалавек, які не любіць навукова-фантастычную літаратуру і не цікавіцца будучым, з цягам часу адчуе атрафію ўяўлення і ніколі не зможа адчуць, што яго чакае наперадзе. Чалавецтва выжыве толькі тады, калі будзе смела глядзець на змены, якія адбываюцца з ім. Такую думку выкладаў у сваіх кнігах амерыканскі пісьменнік, які нарадзіўся на Беларусі.

Вольга МЕШЧАРАКОВА

Як паэта Яўгена КРУПЕНЬКУ прыкмеціў толькі ў сярэдзіне 60-х гадоў, дзякуючы яго біяграфічным звесткам: нарадзіўся на Шклоўшчыне ў вёсцы Саськаўка, а яна ж суседнічае з маёй вёскай.

і зборнік "Гекзаметр баразны". Яны ў мяне і сёння на кніжнай паліцы побач з творамі Аляксея Пысіна, Анатоля Сербантовіча, Сцяпана Гаўрусёва, Святланы Басуматравай, Нэлі Тулуपाвай і іншых паэтаў-землякоў. Часам перачытваю, знаходзячы ў яго зборніках кожны раз нешта новае, арыгінальнае нахштатт такіх радкоў: "Пакуль ішоў я па жыцці з табою, /дарослы, а наіўны, як дзіця, не разумеў: жыццё, як поле болю, хвіліны шчасця і хвіліны болю — /два полюсы адвечныя жыцця." І я шчыра ўдзячны паэту з суседняй Саськаўкі за яго паэзію, а таксама за тую памятную вераснёўскую сустрачку.

сэрца ўночы /крык трывожных журавоў".

Амаль кожны лірычны верш паэта — гэта палатно жывалісу, намаляванае прачуленымі словамі майстра. Вось хоць бы ў вершы "Вечарэ": "На схіле сонца. Вечарэ. /Дзе на адпачынак дзень. /Кладзецца на зямлю, даўжэе /Цень./... /Яшчэ не свеціць веташок, /не загарэліся і зоркі, /туман як з коміна дымок, /памалу цэдзіцца на ўзгоркі".

У Яўгена Крупенькі нямала чатырохрадкоўяў, якія маюць свой змест і малююць адпаведную карціну. "Яшчэ не будзяць трактары вясну, /хаця яна і блізка, за парогам, /а жураўлі ў небе цаліну /ўзнімаюць вос-

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва"; e-mail: minsk@lim.by
Адрас у Інтэрнэце — www.lim.by

З ПОШТЫ

Дзякуючы клопату кіраўніка

Барысаўскай раённай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэме (РЦБС) падпарадкавана 42 бібліятэкі. Іх агульны фонд складае амаль паўмільёна экзэмпляраў кніжак і 194 назвы газет і часопісаў, сярод якіх ладную частку складаюць выданні нашага РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Штогод бібліятэкі Барысаўшчыны наведваюць каля 20 тысяч чытачоў. З 2000 года Барысаўская РЦБС выйшла на новы этап развіцця — менавіта тады распачалася аўтаматызацыя і камп'ютэрызацыя бібліятэчнай справы. На базе аддзела абслугоўвання ды інфармацыі цэнтральнай раённай бібліятэкі створана новае структурнае падраздзяленне — Публічны цэнтр прававой інфармацыі, які робіць магчымым свабодны доступ грамадзян да любой юрыдычнай літаратуры з мэтай паглыблення іх прававых ведаў.

Большасць з усяго гэтага здзейснена дзякуючы апантанай працы кіраўніка РЦБС Алены Цыбулькі. Па яе ініцыятыве ў сельскіх бібліятэках чыняцца розныя выставы, дзіцячыя конкурсы, розныя арганізацыйныя мерапрыемствы, якія спрыяюць развіццю любові маладога пакалення да кнігі, да ведаў.

Службоўцы ўдзячны Алене Міхайлаўне за цёплую атмасферу сяброўства і ўзаемаарумення, якую яна стварыла ў калектыве. Чулівая і далікатная па натуре, яна заўсёды гатова вырашыць любыя вытворчыя праблемы, падтрымліваючы пры гэтым на належным узроўні дысцыпліну ў калектыве і ягоную арганізаванасць.

Калегі па Барысаўскім РЦБС віншуюць праз "ЛІМ" шаноўную Алену Міхайлаўну з 50-гадовым юбілеем і зьзяць здароўя, шчасця, любові, жадаючы, каб яна і надалей заставалася такой жа добра-змычливой і жыццярадаснай.

АГА
НА ЗДЫМКУ: Алена ЦЫБУЛЬКА — кіраўнік Барысаўскай РЦБС.

"І кінутае мною зерне дасць усходы..."

А ў 1984 годзе выпала нагода і асабіста з ім сустрэцца. Яўген Міхайлавіч на самым пачатку верасня наведаўся ў Магілёў на некалькі дзён. Я наладзіў для яго восем літаратурных выступленняў перад чытачамі-магілёўцамі. Да паэта з Мінска далучаліся пачаргова магілёўскія прэзідэнт Пятро Шасперыкоў і Аркадзь Кандрусевіч. Магілёўцы сустракалі пісьменнікаў з радасцю.

Мне давялося на некаторых вечарах прысутнічаць. Перад пачаткам выступленняў і пасля іх быў нейкі час для асабістай гаворкі. Яўген Міхайлавіч раскаваў мне пра сваю Саськаўку. Успомнілі і ваеннае ліхалецце, якое было цяжкай наваляй для ўсіх вяскоўцаў, пра нашы вясковыя школы, у якіх мы вучыліся. Успомнілі добрым словам паэта-земляка Анатоля Сербантовіча. Яўген Міхайлавіч хвораваў расказаў пра Шклоў і шклоўцаў, знаёміў са сваімі творчымі задумкамі. Пахваліўся, як земляку, што рыхтуе новыя зборнікі, у якіх будзе шмат санетаў. Прызнаўся, што цяпер яму добра, як ніколі раней, працуецца. У гаворцы быў ён шчыры, не ўзвышаўся над субяседнікам, і я быў рады такой гаворцы. На другі ці трэці дзень свайго прыезду паэт падарыў мне свой гумарыстычны зборнік "Юбілейныя бліны". Вельмі шкада, што болей нам сустрэцца не давялося. Паэт сышоў у іншы свет вельмі рана, не дажыўшы поўных 54-х гадоў, пакінуў нас у поўным росквіце творчых сіл.

З сумам і горыччу зазначу, што паэтычнае майстэрства і значнасць творчасці Яўгена Крупенькі не былі пры жыцці

як след ацэнены. Больш за тое, у чатырохтомнай "Гісторыі беларускай літаратуры" няма пра яго аніводнага радка. Няхай толькі беларускі чытач не падумае, што я выказваю гэтыя думкі з-за зямляцкіх пачуццяў, шануючы мундзір свайго раёна. Безумоўна, у кожным успаміне, тое прызнаў у прадмове да сваёй апошняй кнігі Васіль Быкаў, ёсць нейкая доля суб'ектыўнасці. Але ж так пра паэзію Я. Крупенькі не толькі адзін я думаю. Вось, да прыкладу, пацвярджэннем маіх вывадаў з'яўляюцца радкі беларускага літаратара Уладзіміра Паўлава ў артыкуле "Помніць сябе" ("ЛІМ" ад 18 красавіка 2003 г.): "...Яўген Крупенька, асабліва пасля маскоўскага інстытута імя Горкага, насуперак спадзяваннем "дабрадзеяў" стаў выбітным лірыкам, напісаў шчымыя зборнікі, вянок санетаў. Пераклаў на беларускую мову "Слова аб палку Ігаравым", вялікая сіла якога ў свой час паланіла і прызвала на пераклад Адама Міцкевіча, Уладзіслава Сыракомлю, Янку Купалу, Максіма Багдановіча, Максіма Гарэцкага. Наступным быў Яўген Крупенька. У закрытай рэцэнзій яго пераклад атрымаў высокую ацэнку. Але калі быў "раскрыты" аўтар, усе як вады ў рот набралі. І пераклад убачыў свет толькі пасля смерці паэта ў 1994 годзе".

Горка ўспамінаць, але надрукаваныя ў Мінску зборнікі паэзіі Яўгена Крупенькі і пры жыцці не часта знаходзілі шлях да правінцыйнага чытача: тыражы невялікія і работнікі кнігарань іх бралі неахвотна.

У канцы 80-х гадоў набыўся зборнік "Карэнне" (Выбранае)

Шмат у Яўгена Крупенькі твораў лірычных: пра прыроду і пра каханне. Яго вершы і паэмы — гэта гімны рэкам і азёрам, барам і дубравам роднай Шклоўшчыны, а найбольш людзям, простым працавітым сялянам.

У паэме "Штрыхі да біяграфіі майго лёсу" паэт дзеліцца з чытачом тайнамі жыцця свайго лёсу, бо ён "з маленства знітаваны адным лёсам..." з аўтарам. "Ты стаў лёсам сапраўдным, хаця я прыкмеціў, /што воддаль дрэўцы растуць паасобку, /яны — працяг твайго жыцця, і таму я не стаўлю кропку: /яшчэ не закончана біяграфія твая: /тыя дрэўцы, што паасобку растуць і непрыкметныя здаля, /становяцца новым лесам пасля".

А паэма "Шклоўшчына" пра родную зямлю, пра найменні вёсак, пра імёны і прозвішчы людзей роднага краю, пра іх ратную і працоўную славу, шчырасць і гасціннасць. Паэт ганарыцца сваімі вяскоўцамі і ўсімі шклоўцамі, ён звяртаецца да ўсіх добрых людзей: "Я хачу, /каб іх увесць свет ведаў, /І таму вас прашу: /— Калі ласка, /Завітайце на нашу Шклоўшчыну. /Яна глядзіцца ў люстра вод /младымі бярозкамі, /Зоркі над ёй праляглі ў вышыні/ скошанай у лузе сцяжынкай".

Вершы пра каханне і санеты выказваюць пачуцці шчырыя, задумшэўныя, чыстыя і цнатлівыя: "Нас захмяліў чабору спелы пах, /І дрэвы загайдаліся ў вачах, /І — цёплы мох, і — цішыня нямая. /.../Твар — у твар. І вочы — у вочы. /Гарачынь пяшчотных слоў. /.../Растрывожыў

трым клінам як нарогам". Напісаць жа кароткі і змястоўны верш змога толькі таленавіты паэт. Прыкладна так сказаў яшчэ Антон Чэхаў.

Калі пра Анатоля Сербантовіча літаратурныя крытыкі не часта пісалі пры жыцці, то багата з'явілася публікацый відных літаратараў пасмяротна і амаль у кожнай з іх мы знойдзем выказванне, што ён таленавіты і выдатны паэт. А вось пра талент Яўгена Крупенькі і пасля ягонай смерці мала хто ўспомніў, хоць паэт і мае звыш дзесятка зборнікаў паэзіі. Некаторыя яго асобныя творы можна смела было б уключыць у хрэстаматыі для пазакласнага чытання.

Творы Яўгена Крупенькі выпраменьваюць паэтычную радасць жыцця, разнаколерныя фарбамі малююць прыроду роднага краю, сялянскі побыт. І такія творы не палуадныя часу. А яшчэ трэба дадаць, што Яўген Крупенька напісаў шмат рэцэнзій, шэраг творчых партрэтаў, пераклаў на беларускую мову вершы з рускай, украінскай, грэчаскай, малдаўскай, літоўскай ды іншых. І яго ўласныя творы таксама перакладаліся на рускую і ўкраінскую мовы.

Веру, што гэтым паэтам са Шклоўшчыны будуць ганарыцца не толькі яго землякі, але і кожны беларус. І збудзецца яго заповітная марга:

Я ведаю: не за гарамі час, калі апошні раз ступлю я па раллі і кінутае мною зерне дасць усходы што зашумяць даспелай збажыной.

Віктар АРЦЕМ'ЕЎ

Алесь АСТАШОНАК:

"Беларусы пройдуць свой шлях да стварэння сусветных каштоўнасцей, хоць і мусяць адолець яго не за стагоддзі, як немцы або французы, а за дзесяцігоддзі! Інакш нельга: свет павінен пачуць іх голас як мага хутчэй. Каб дайшоў гэты голас і да тых беларусаў, каго вымусілі зняверыцца ва ўласнай годнасці."

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР**

**Анатоль
КАЗЛОЎ**

Рэдакцыйная рада:

- Святлана **БЕРАСЦЕНЬ**,
- Наталія **ДЗЯНІСАВА**,
- Віктар **КАВАЛЁЎ**,
- Вольга **КУРТАНІЧ**,
- Алесь **ГАЎРОН** —
в. а. намесніка
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захаравы, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-79-65
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце —
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛІМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856. Наклад 2468
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
24.11.2004 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1741

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Ірына БАГДАНОВІЧ.
"Сармацкі альбом"
(вершы; Мінск, "URSUS",
2004, рэдактар Е.Мас-
квіч, мастак А.Леўчык,
300 ас., 82 стар.)

Будзе сармацкі пасад
Новы ў душы збудаваны,
Што, як стагоддзі назад,
Толькі свабоды падданы.
Попелам даўніх часоў,
Кафлі адроджанай глінай,
Звонам забытых падкоў
Стукае ў сэрца Айчына.

Шкада, што часам грамадзянскія і патрыя-
тычныя матывы пераважаюць метафарыку

Гэтая, з густам і на адмысловай паперы вы-
друкаваная, голая кні-
жачка паэзіі — даніна
павагі культурнай спад-
чыне сваіх продкаў часоў
Вялікага княства Літоўскага. І адначасна
— настальгія сённяшня-
няга беларускага ін-
тэлігента па рыцарстве,
шляхецтве, рамантыч-
ным каханні і свабодзе...
Аднак асноўная яе
вартасць — у мастакоў-
скім эстэцтве. У гар-
манічным спалучэнні
чалавечай маралі і пры-
роднай красы.
Паэтка спрабуе наклад-
ваць гістарычныя плас-
ты сваіх паэтычных аса-
цыяцый адзін на адзін —
даўні і цяперашні —
каб параўноўваць іх, супастаўляць і нават пад-
сумоўваць, працэдуруючы магчымы эфект на
будучае...

"чыстай красы", і чытач, апынуўшыся ў
мроіве цнатлівай лірыкі, воляй аўтара зму-
шаны вяртацца да лозунгавай адраджэнскай
рыторыкі, так і не наталіўшыся ўдасць
сваім зямным фізічным існаваннем...
Узнікае сітуацыя, не раўнуючы, як у васьм гэ-
тым цудоўным вершы:

*Цуд мне дараваны шыкоўны:
На фоне жыцця маляўнічым
Бачыць вас зрокам духоўным,
Калі немагчыма фізічным.
У гэтым Гасподнім дарунку
Такая любоў і пяшчота,
Як быццам у тым пацалунку,
Які вы адклалі на потым.*

У кніжцы шмат даверлівых прысвячэнняў,
якія грунтуюцца на гістарычным падмур-
ку, вядомых дзеях і дзеячах ды сучасных
рэаліях. Ведаючы Ірыну Багдановіч, як
літаратуразнаўцу і крытыка (дарэчы, аўта-
ра глыбокага і выбітнага артыкула да трох-
томнага збору твораў Максіма Багдановіча
"Пакліканы адраджэннем"), нельга не
разуменьце яе творчага (духоўна-хрысціян-
скага) паклікання і той ідэянай скіраван-
насці, якая сцісла і дасціпна сфармулявана
ў прадмове да зборніка: "...побач з любоўю
да тых самых сармацкіх каштоўнасцей і ў
перамежку з імі, прысутнічае ў вершах
смутак. Туга па няздзейсненай, нерэаліза-
ванай магчымасці. А, можа, і таму, што
аўтар — жанчына. Жанчыны больш востра
і непасрэдна адчуваюць непаўторнасць
жыцця".

Пэўным чынам пагаджаючыся з гэтым, ха-
цеў бы дадаць і выказванне самой Ірыны

Багдановіч адносна паэзіі з ужо ўпамнена-
га артыкула "Пакліканы адраджэннем":
"...уласны паэтычны лёс ён (Максім Багда-
новіч — **ЛеГалі**) успрымаў не ў бліскучым
параўнанні з нечым кідкім і яркім, што
можна адразу заўважыць, а з тым, да чаго
трэба ўважліва прыглядацца і да чаго трэба
падыходзіць з тонкай, настроенай на хара-
ство душой. Калі ж прыгледзешыся і адчуеш
гэтае глыбіннае таямнічае хараство, то на-
заўсёды ў душы застаецца яго прывабнае
святло, яго ўзвышальная сутнасць".

Пасля гэтага мае словы наўздагон ужо мала
што могуць змяніць, як у самой асобе паэтыкі,
так і ў яе літаратурных густах і мастацкіх
прыхільнасцях. Хіба толькі паспрабую зна-
чыць і пераканаць чытачоў у тым, што вершы
з "Сармацкага альбома" блізкія да той "узвы-
шальнай сутнасці", хоць сама аўтарка, апроч
як на працяганне і разуменне, ні на што іншае
не прэтэндуе.

*Так хараша ты вымаўляеш мне
Каханні словы.
Усё ўва мне табе насустрач мкне,
І ўсе пакровы,
І маскі ўсе адкіне прэч душа,
Каб чыстаю з табою зліцца...
І піць нам разам
з Боскага каўша
Напой кахання і не наталіцца.
І прагнуць зноў адчуць адданасць рук,
Пяшчоты волар,
І на тваім плячы сустрэць зару,
Мой Квазімода.*

На мой погляд, дастаткова, каб упэўніцца,
што гэта паэзія.

Алесь КАСКО.
"Два сонцы"
(вершы, вы-
маўлянікі, казкі; для
малодшага школьнага
ўзросту; Мінск, 2004,
"Мастацкая літарату-
ра", рэдактар У.Маз-
го, мастак Г.Хінка-
Янушкевіч, 2000 экз.,
47 стар. з іл.)

нічым не пасуе, а тым больш не саступае
сталічным абазнаным паэтам — ані ў твор-
часці, ані ў грамадскай актыўнасці (не частая
з'ява, на жаль, у нашым літаратурным працэ-
се). Што падтурхнула паэта (дзеці ў яго ўжо,

Напэўна, нашы чы-
тачы паспелі заўва-
жыць прыемную тэн-
дэнцыю ў структурнай
будове гэтых маіх кар-
роткіх аглядаў выда-
вецкіх навінак, я маю
на ўвазе неад'емную
частку *легальнай*
плошчы, што аддаецца
для рэкламы дзіцячых
кніжак. Для мяне ж, як
для рэцэнзента, ужо
стала звычайным далу-
чэнне да гэтага вяслэ-
га, але нялёгкага літара-
турнага жанру цэлага
шэрагу нашых вядомых
пісьменнікаў і паэтаў.

Гэтым разам паспра-
баваў сябе ў творчасці
для дзіцячых таленавіты і
сур'ёзны наш паэт
Алесь Каско. І хоць жы-
ве ён у Жабінцы, аднак

дзякаваць Богу, дарослыя) да напісання дзіця-
чай кніжкі, сказаць цяжка: мо ўспаміны нялё-
гкага маленства, а мо бацькоўскія перажыванні,
што адклаліся ў душы з часу выхавання ўлас-
ных дзяцей. Але ж хіба гэта важна тым, хто буд-
дзе чытаць гэтую кніжку? Наўрад ці. Хоць свой
уласны неардынарны характар у некаторых
творах гэтай кніжкі аўтар напоўніў так і не
здолеў выявіць. Найперш гэта заўважна ў каз-
цы "Талака". Лінія яе сюжэта паньла-аслабле-
ная, без нервовага, прыцягальна-страшнага
стрыжня — элегічная ў пэўным сэнсе
(рытмічна-вялая, а дзеці па натуре народ рухо-
мы, шустры). Вось зачын казкі:

*Што рабілася ўчора ў паводку!
Затапіла вада берагі,
дзікіх качак сагнала ў чародку,
падхапіла вялізную лодку
і, як трэску, занесла ў лугі.*

І гэтка лірычна-элегічны настрой цягам усёй
казкі. Аднак аснова кніжкі, вельмі ярка і во-
бразна аформленая мастачкай Г. Хінка-
Янушкевіч, дастаткова ёмка, можна сказаць,
разумная, і нават — мудрая, без гэтага ган-
нарлівага сюсюкання з дзецьмі (успамінаецца
артыкул дваццацігадовай даўнасці В.Бечыка
"Толькі без сю-сю"). Ёсць вершы, якія прэ-
тэндуюць на класічную *класіфікацыю*. Такія,

скажам, як "Два сонцы", "Хвалько", "Малю-
нак", "Цяжкае слова"... Першы працуюць,
каб не быць галаслоўным:

*Калі моцна захачу,
кошку гаўкаць навучу.
А яшчэ як захачу —
пераскочу каланчу.
Захачу — і вусачу
ўраз вусы падкарачу.
Захачу — і палячу,
зоркі ў небе палічу.
— Паспрабуй жа паляцець.
— Расхацелася хацець...
Вельмі запамінальныя (!) *вымаўлянікі*, якія ў
нас чамусьці прызвычаліся называць (рускімі)
скорагаворкамі. Напрыканцы прапаную в-
шай увазе адну з іх, "Перапёлка":*

*Перапёлка
мела занятак:
перапеляноўвала
перапелянятак.*

Гэтак жа як і я тут *перапераказваю* вам
напісанае і працяганае мной у кніжках згада-
ных аўтараў. *Добрых і розных.*

**(Заўвага: з рэцэнзентам можна свабодна па-
лемізаваць на любую творчую тэму па электрон-
ным адрасе: Lehal@tut.by)**

**ПАЧАЛАСЯ
ПАДПІСКА
НА I КВАРТАЛ
2005 ГОДА!**

«Літаратура і мастацтва»
Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 63857)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 22800 руб.

«Малалосць»
Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 3300 руб.
на 3 месяцы — 9900 руб.
Ведамасная (індэкс — 00137)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

«Польмя»
Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00141)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

«Всемирная литература»
Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 3500 руб.
на 4 месяцы — 7000 руб.
Ведамасная (індэкс — 00135)
на 2 месяцы — 4500 руб.
на 4 месяцы — 9000 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 11400 руб.

«Нёман»
Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00238)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

Індэкс 63856. Наклад 2468
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
24.11.2004 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1741

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12